

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1878. Andra Kammaren. N:o 33.

Onsdagen den 3 April.

Kl. 7 e. m.

§ 1.

Fortsattes föredragningen af Stats-Utskottets utlåtande N:o 8, angående regleringen af utgifterna under riksstatens Femte hufvudtitel; hvarvid i ordningen förekom

Punkten 11,

som bifölls.

Punkten 12:

Mom. a):

Utskottet hade hemställt:

att Riksdagen måtte, med bifall till derom af Kongl. Maj:t gjord framställning, bevilja ett extra anslag för år 1879 af 53,000 kronor till spårvägar å flottans varf i Karlskrona.

Rörande denna hemställan, mot hvilken reservation inom Utskottet afgifvits af Herrar Liss Olof Larsson, O. B. Olsson och Sven Nilsson, anförde

Herr O. B. Olsson: Jag har, som Herrarne se af betänkandet, icke kunnat biträda detta Utskottets förslag, ty jag anser att de ifrågavarande 53,000 kronor endast äro början af en mycket större utgift för staten, som förr eller senare skulle komma att begäras. Jag tror nemligen att här i bakgrunden ligger frågan om att bygga en jernväg från flottans station till jernbanstationen; med denna jernväg åter är förenad en stor kostnad, enär den icke kan anläggas utan en tunnel, hvarom äfven Kongl. Maj:ts proposition i denna del gifver ett slags förespeglning. Dessutom tror jag ock att den föreslagna spårvägen inom varfvet för närvarande icke kan vara så särdeles af behovet påkallad, ty, om jag icke allt för mycket minnes miste, så tror jag mig redan för några år sedan, då jag som statsrevisor var i Karlskrona, hafva sett några spår till en sådan jernväg vara der nedlagda. När man vidare tänker sig att den föreslagna spårvägen skulle medföra allt för stora kostnader i jämförelse med den dermed förenade fördelen, så kan

*Om anslag till
spårvägar å
flottans varf
i Karlskrona.*

*Om anslag till
spårvägar å
fjottans varf
i Karlskrona.
(Forts.)*

jag ej för min del bifalla detta förslag. Anläggningskapitalet 53,000 kronor orsakar en årlig ränta, efter 6 procent, af nära 3,200 kronor; läggas härtill de reparationskostnader som årligen kunna påräknas, så blifva de årliga kostnaderna för denna spårväg bortåt 4,000 kronor. Nu hemställer jag till Herrarne om icke alla tyngre materialier, som kunna komma i fråga att transportera inom varfvet, mycket ledigt skulle kunna utan spårvägar transporteras för hvad ränta och underhållskostnad af sådana spårvägar stiga till. Dessutom, om jag kunde föreställa mig att båtsmanskommendingarne till Karlskrona blefve i ringaste mån mindre genom dessa spårvägar, så skulle jag icke draga i betänkande att lemna mitt bifall till förslaget. Men då jag icke kan hoppas något sådant, då jag förutsätter att dervarande båtsmän kunna användas att flytta materialier från ena till andra stället, samt då jag icke känner någon större fördel som af dessa spårvägar skulle vinnas, så framt de icke sättas i förbindelse med jernbanstationen, dit gröfvekanoner och tyngre pjäser från t. ex. Finspong eller något annat ställe ankomma, så tror jag icke att det är så synnerlig vigt att nu lemna det begärda anslaget. Jag ber äfven få fästa Kammarens uppmärksamhet derpå att, då denna fråga behandlades i Utskottet, en fackman der upplyste, att efter hans beräkning anläggningskostnaden för dessa spårvägar var omkring 10,000 kronor för högt beräknad, enär priset på räler var upptaget högre än hvad denna vara för närvarande betingade.

På grund af hvad jag nu anfört yrkar jag afslag å Utskottets förslag.

Chefen för Kongl. Sjöförsvarsdepartementet, Herr Statsrådet Friherre von Otter: Den föregående talaren anförde såsom hufvudsakligt skäl för sitt yrkande på afslag af förevarande hemställen den omständigheten, att han såg en stor jernvägsanläggning i bakgrunden. Det är visserligen sant, att, samtidigt med förslaget till rälvägen på varfvet i Karlskrona äfvenledes uppgjordes ett förslag, huruledes varfvet skulle kunna på lämpligaste sätt sammanbindas med statens jernvägsnät, enär det måste förutsättas, att under krigstid stora tyngder måste forslas från landet direkt till varfvet. Då Kongl. Maj:t pröfvade dessa förslag, ansåg Kongl. Maj:t frågan om anläggande af en jernväg från jernvägsstationen till varfvet icke böra för närvarande vinna nådigt afseende, men väl att denna jernvägsanläggning inom varfvet vore af den framstående vigt, att frågan derom borde tagas under behandling. Och det var ju gifvet, att, då man tänkt på att i framtiden få åstadkommen en förening mellan statens jernvägar och varfvet, man ock borde vara betänkt på att vid byggande af en jernväg inom varfvet ordna så, att denna väg i framtiden kunde sättas i samband med jernvägsnätet. Men den förevarande frågan är nu alldeles afskild från frågan om byggande af en tunnel under stadens torg, och det lärer väl komma att bero på Riksdagens särskilda pröfning, om den vill bevilja medel till anläggande af en sådan. I fredstid är en direkt förbindelse mellan jernvägsstationen och varfvet icke af så framstående vigt som i krigstider. Jag tror emellertid icke, att det blifvit från något håll ifrågasatt att under den närmaste framtiden åstadkomma en sådan förbindelse mellan de båda platserna.

Den besparing i arbetskrafter, som skall uppstå genom anläggandet af denna rälväg, blir säkerligen högst betydlig, då derigenom bland annat de olika verkstadshusen skulle sammanbindas. Den föregående talaren har såsom statsrevisor funnit, att i Karlskrona finnas två stora verkstäder, den ena för fartygs byggande och den andra för tillverkning och underhåll af artillerimateriel. Om sommaren upprätthålles förbindelsen dem emellan på vattnet, men under vintertiden när vattnet är tillfruset fördras därför stora arbetskrafter, hvilka således genom den föreslagna väganläggningens utförande skulle betydligt inskränkas. Jag vill visst icke förespegla, att uppfordringen inom båtsmanshället skulle blifva mindre, därför att jernvägen komme till stånd, men jag vill fästa uppmärksamheten på att, om båtsmanshället skulle komma att försvinna, hvilket ju är en temligen allmän åsigt, dessa transporter skulle blifva högst dyra, derest icke rälvägar funnes att använda. Är det då icke skäl i att i denna tid, då arbetskrafterna och äfven rails äro billiga, företaga detta arbete? Förslaget till anläggningen uppgjordes, om jag minnes rätt, för tre år sedan, men materialier voro då dyrare och arbetskostnaden betydligt högre än nu. Sedan dess har förslaget icke blifvit omarbetadt, men skulle af de begärda 53,000 kronorna några medel blifva öfver, komma de ju alltid tillbaka till statsverket.

På dessa skäl tillåter jag mig hemställa, det Kammaren ville lemna sitt bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Sundin: Jag måste uttala min förvåning deröfver att en så sparsam man som Herr O. B. Olsson kan vilja sätta i fråga att icke bevilja ett sådant anslag som det förevarande. Han säger att derigenom icke någon besparing skulle uppstå. Jag tror mig i detta afseende ega något mera sakkännedom än han. Min åsigt är, att genom ifrågakvarande spårvägsanläggning en ganska väsentlig besparing skulle uppkomma. Här är nemligen ej fråga om transport af vanliga små tyngder mellan varfvets olika lokaler, utan om de gröfsta kanoner, som numera användas till krigsfartygs bestyckning. För närvarande kan transporten af sådana pjäser mellan varfvets skilda delar ej ske annat än vid öppet vatten. Till bevis derpå vill jag nämna, att förliden vinter anlände med jernvägen några gröfva kanoner från Finspongs bruk. Den ena sortens pjäser, nemligen 8,08 tuns kanonerna, måste transporteras landvägen på stora slädar, hvilka släpades öfver gatorna i staden, emellan jernvägsstationen och varfvet. Sjön var nemligen tillfrusen, så att transporten ej kunde ske medelst prämar. Emellertid behöfdes nu öfver 250 man till transporten, som oakadt denna stora arbetsstyrka kräfde många timmars arbete. Den gröfsta sorten deremot, eller 9,24 tuns kanonerna, kunde ej på detta sätt transporteras landvägen, utan nödgades man uppsåga en rädda i isen från Skeppsbron till varfvet. Enahanda blir naturligtvis förhållandet om gröfva pjäser skola flyttas från artillerigården, der de en gång blifvit upplagda, till de nya verkstadshusen eller till kranen, der de skola inlyftas i fartyget. När sjön är isbelagd kan transporten ej ske med mindre en rädda i isen uppsågas hela vägen rundt om varfvet, och en sådan räddas uppsägning kan kosta flera tusen kronor. Det synes mig under

*Om anslag till
spårvägar &
flottans varf
i Karlskrona.
(Forts.)*

Om anslag till
spårvägar å
flottans varf
i Karlskrona.
(Forts.)

sådana förhållanden ledande till besparing af arbetskraft, tid och penningar att förse örlogsvarvet i Karlskrona med spårvägar.

Vidare tillåter jag mig erinra, att det neppeligen numera torde finnas något örlogsvarf i utlandet, som saknar spårvägar för transport af större tyngder. För att motverka beviljandet af medel till anläggning af dylika vägar äfven vid Karlskrona örlogsvarf har man såsom ett skrämskott framhållit den stora kostnaden för åvägabringande af förbindelse mellan den ifrågasatta spårvägen och jernvägsstationen. Kostnaden derför torde likväl ej blifva så stor som man utmålade. Om jag icke missminner mig, uppgår kostnadsförslaget, inbegripet arbetet med sprängning af tunneln, till något öfver hundra tusen kronor. Denna fråga om sammanbindning af jernvägen med varfvets spårvägslinier är mindre en fredsfråga — jag erkänner detta villigt — men i krigstid är det nödvändigt att ega denna förbindelse, emedan det då fordras att kunna föra tyngre gods från jernvägen till varvet, så vidt man skyndsamt skall kunna ersätta förstörd kanonmateriel genom sändningar från landets kanonbruk och andra verkstäder.

Man har sagt att i händelse båtsmanskommenderingen i Karlskrona kunde genom sådana åtgärder som de här ifrågavarande minskas, så skulle man ej vara obenägen att lemna det begärda anslaget. I anledning af detta yttrande vill jag erinra, att båtsmanskommenderingarne icke så obetydligt minskats de senare åren. Särskildt vill jag framhålla, att båtsmännens antal vid varvet numera ej är så stort, att det är tillräckligt till dylika transporter, hvarom jag nyss talade, utan att annat folk, icke tillhörande flottan, vid sådana tillfällen måste anskaffas, såvida man ej vill rycka rekryterna ur skolan eller från exercisen för att biträda vid dessa släpögöromål, ty eljest räcker ej varfvets eget manskap till för ändamålet, hvadan mera folk stundom måste förhyras. Det kan ej vara besparing att bibehålla varvet i sådant tillstånd, och jag tror för min del att långt ifrån att den ifrågasatta spårvägen medför någon utgift, som är värd att tala om, denna anläggning tvärtom är nödvändig för att åstadkomma den slags besparing, man företrädesvis nu för tiden har skäl att fordra, nemligen att icke sysselsätta mera folk än som ovilkorligen erfordras för gröfre släparbeten.

Jag yrkar vördsamt bifall till Kongl. Maj:ts af Stats-Utskottet tillstyrkta förslag.

Herr Liss Olof Larsson: För min del vågar jag till Kammaren hemställa om afslag å den nu föredragna punkten. Det torde vara temligen tydligt, att Riksdagen genom att lemna ifrågavarande anslag gifver på hand att också anslå medel till en sammanbindningsbana med dertill hörande tunnel under Karlskrona torg. Gerna medgifver jag att dessa anläggningar framdeles kunna ifrågakomma, men för närvarande kan och bör anslag för sådant ändamål ej beviljas, emedan Riksdagen ej har penningar dertill. Det är så många andra af alla såsom nyttiga och nödvändiga erkända anslag, hvilka denna gång ej kunna beviljas till följd af den dåliga finansiella ställningen, och för min del tror jag att detta anslag i första rummet bör kunna undan- skjutas.

Det sades visserligen från statsrådsbanken att i händelse Kam-maren bifaller Stats-Utskottets förslag, Kam-maren dermed ingalunda gifver på hand att medel framdeles skola anslås till tunneln, men vi haiva nu fått höra af talaren på karlskronabanken huruledes man släpar grofva kanoner på slädar genom stadens gator. Detta synes mig vara en olägenhet, som svårligen torde kunna afhjelpas endast genom den ifrågavarande spårvägen utan dertill fordras en sammanbindningsbana mellan jernvägen och varfvet med dertill hörande tunnel under Carls-krona torg.

*Om anslag till
spårvägar å
flottans varf
i Karlskrona.
(Forts.)*

Men jag ber att få fästa uppmärksamheten på ett annat, enligt min tanke, mycket talande skäl för att åtminstone för närvarande icke bevilja det här ifrågasatta anslaget. När på förmiddagen den nionde punkten var före, sades det, att om Riksdagen icke beviljade det der omhandlade anslaget till byggande af ett nytt öfningsfartyg, så komme arbetspersonalen vid kronans varf i Karlskrona att gå sysslösa. Om så är fallet och, såsom det upplystes, personalen icke kan afskedas, så är ju här ett tillfälle att bereda densamma sysselsättning med transport af artilleripjeser mellan hamnen och artillerigården. Således kansamma skäl som anfördes för den nämnda fartygsbyggnaden användas mot bifall till det anslag, hvarom nu är fråga.

På grund af hvad jag nu yttrat anhåller jag om proposition å afslag å den föredragna punkten.

Häruti förenade sig Herr *Jöns Persson*.

Herr Lindmark: Då den siste talaren egentligen betraktat frågan ur finaniel synpunkt med anledning af den ekonomiska ställning, hvari statsverket för närvarande befinner sig, så är det svårt att få en hållpunkt, der man kan vederlägga honom. Huruvida statens ekonomi medgifver den ifråvavarande utgiften beror till stor del på individuel uppfattning.

Anledningen hvarför jag begärt ordet är för att få uttrycka min förvåning öfver att representanten från Dalarne, folkets representant framför allt, kan visa så litet deltagande för folket, att han helt öppet förklarar sin mening vara, att manskapet, i brist på bättre sysselsättning skall arbeta och släpa med dessa stora tyngder, hvarom här är fråga. Befälets sträfvande är alldeles motsatsen, det vill säga att söka så vidt möjligt undvika arbetspersonalens användande på detta sätt.

Men jag ber att ytterligare få fästa uppmärksamheten derpå, att det här icke endast är fråga om att draga och släpa, utan att detta sätt att transportera de tunga artilleripjeserna är förenadt med mycken risk. Dessa 8,000 tum kanoner väga nemligen ej mindre än 35,000 skålpund. Forslas nu, såsom ofta är nödvändigt, denna tyngd på en ojemn väg, och det inträffar att vagnen stjelper, så torde det vara lätt att inse, för hvilken skada folket kan blifva utsatt.

I detta fall tillåter jag mig hänvisa till hvarje enskildt varf eller hvilket annat lands örlogsvarf som helst, och man skall finna, att man nästan öfverallt sökt tillgodogöra sig de kommunikationsmedel, som nyare tiden har att erbjuda, för att underlätta der förekommande transporter. Slutligen må det icke förtänkas mig att jag hyser den åsigten,

Om anslag till spårvägar å flottans varf i Karlskrona. att statens tillgångar icke äro så till den grad anlitate, att de icke medgifva denna för ett i alla afseenden viktigt ändamål nödiga och jemförelsevis ringa utgift. Jag yrkar derfor bifall till punkten.

(Forts.)

Herr Wistelius: Då man ser huru hvarje enskild egare af skeppsvarf bemödar sig att medelst jernvägar och spårvägar sätta de olika verkstäderna i förbindelse med hvarandra, så skulle det förefalla bra besynnerligt om staten underlåte att i sina etablissement begagna dylika kommunikationer till underlättande af de tunga transporter, som der förekomma. Jag anser derfor den här begärda och af Stats-Utskottet tillstyrkta summan varda särdeles väl använd. Om Riksdagen nu nekar detta i förhållande till det nyttiga ändamålet ringa beloppet, så kunde verkligen å densamma med skäl tillämpas det gamla ordstäfvet: sila mygg och svälja kameler.

Jag yrkar bifall till den föredragna punkten.

Herr Nils Pettersson: Det må vara sant, att här icke gäller någon så synnerligt stor summa; och vore det fråga om att sätta varfvet i Karlskrona i direkt förbindelse med jernväg, så skulle också jag vara med om att bevilja densamma. Men afsigten är ju blott att lägga ut några spår på sjelfva varfvet och nödvändigheten deraf kan jag omöjligt få klart för mig. De tunga pjeser, för hvilkas transport de ifrågavarande spåren utläggas, måste ju i alla fall innan de nå dessa spår, om de komma ifrån jernvägen, dragas på vanliga hjuldon och jag kan icke inse, att ej samma forslingsmedel kan användas på de jemförelsevis korta sträckor, som förekomma inom sjelfva varfvet. Läger jag här till, att kostnaden för spårvägsanläggningen skulle, oberoende af förbindelse med jernvägen, uppgå till 53,000 kronor, hvilken kostnad jag anser alltför stor i förhållande af den ringa nytta man kunde förvänta af anläggningen, då den icke stode i förbindelse med jernväg, så är detta ett ytterligare skäl för mig att instämma med dem, som yrkat afslag i den föredragna punkten.

Herr P. N. Bergström: Jag har alltid föreställt mig, att Herr Liss Olof Larsson och Ola Bosson Olsson vore de mest teoretiskt och praktiskt dugliga män. Men vid detta tillfälle måste jag hysa en alldeles motsatt mening om dem, då de kunna motsätta sig detta obetydliga anslag till anläggande af jernvägsspår å flottans varf. Det torde icke kunna bestridas af någon, och äfven har man dagligt tillfälle här inom hufvudstaden att se dylika spårvägar vid nästan alla större fabriker. Så t. ex. finnas sådana anlagda vid Atlas. Vill man blott begifva sig till Stockholms stads jernväg, så kan man få se huru stora massor jern der på rälvägar transporterats. Sådana spårvägar förefinnas ock vid hvarje bruk och större mekanisk verkstad för att inbespara arbetskrafter. Till följd deraf föreställer jag mig, att vid ett sådant varf som det i Karlskrona, der betydliga tyngder förekomma nästan dagligen att lyfta och transportera, det är alldeles nödvändigt att hafva spårvägar anlagda för att derigenom underlätta arbetet och bespara arbetskrafter.

Herr Ola Bosson Olsson har trots att, såsom man säger, en hund

*Om anslag till
spårvägar å
flottans varf
i Karlskrona.
(Forts.)*

skulle ligga begrafven under detta Kongl. Maj:ts förslag. Det vore nu blott fråga om litet, men framdeles blefve det fråga om något större. Men, jag frågar: om t. ex. ett krig utbryter, vore det icke ganska bra om denna lilla spårväg inom varfvet i Karlskrona vore färdig och möjligen kunde sammanbindas med statens jernväg? Afven af detta skäl är, enligt min åsigt, den ifrågasatta spårvägen af ofantlig nytta.

På grund af hvad jag nu haft äran anföra, kan jag icke annat än yrka bifall tiil Kongl. Maj:ts förslag, och jag är öfvertygad om att Kammarens ledamöter nogsamnt inse behovet deraf.

Herr O. B. Olsson: Jag kan visserligen för min del, hvad beträffar det praktiska i någon mån, ingå på de meriter, som den siste talaren velat tillägga mig och en talare på dalabänken, men jag erkänner villigt, att jag i afseende å det teoretiska står långt efter den ärade talaren.

En annan talare på stockholmsbänken har yttrat, att det vore ganska farligt, till och med lifsfarligt för manskapet att i Karlskrona framdraga tunga artilleripjeser, enär vagnarne lätteligen kunde stjelpa. Jag skulle visserligen kunna medgifva att fara i detta hänseende skulle uppstå, om marken å varfvet i Karlskrona vore så ojemn och oländig, så att vagnarne derigenom komme att stjelpa. Jag har dock besökt Karlskrona varf, men icke der funnit några ojemnheter å marken, och jag tror, att man kan använda ganska smalspåriga vagnar utan att äfventyra att de stjelpa.

Vidare har man påstått, att den ifrågasatta anläggningen af spårvägar skulle vara alldeles nödvändig för att derå kunna transportera kanoner, som vintertiden anlända till Karlskrona, emedan det annars skulle medföra alltför stora kostnader och besvärlighet att föra dem från jernvägsstationen till varfvet. Ja, der ligger den hund begrafven, hvarom Herr Petter Niklas Bergström talade. Det är egentligen fråga om byggande af en jernbana från jernvägsstationen till varfvet i Karlskrona i förening med anbringande af en tunnel. Kostnaden härför är af en talare uppgifven till 100,000 kronor. För min del tror jag, att en sådan bana med tunnel icke kan byggas för denna summa, i synnerhet om man tager i betraktande att kostnaderna för tunneln i Stockholms stad uppgått till flera millioner kronor. Tunneln i Karlskrona skulle visserligen icke blifva så lång, men jag tror ändå att kostnaderna komma att uppgå till flera hundra tusen kronor.

Jag tillåter mig fortfarande att yrka afslag å Utskottets hemställan.

Friherre Leijonhufvud: Frågan är här i sjelfva verket dubbel. Den ena angår sambandet mellan Karlskrona jernväg och kronans varf i Karlskrona och den andra rör kommunikationen inom sjelfva varfvet. Den förre är, efter mitt begrepp, en fråga som icke kan falla, men med denna fråga hafva vi nu icke att göra och icke heller hafva vi att besluta om byggandet af någon tunnel, utan den fråga, som vi nu förehafva till behandling rör allenast kommunikationen inom varfvet. Den enda anmärkning, som synes mig med skäl kunna göras i afseende å denna fråga, är den att förslaget borde hafva blifvit väckt

Om anslag till
spårvägar å
flottans varf
i Karlskrona.
(Forts.)

redan för många år sedan. Det är rent af ett spektakel, att på ett så betydligt afstånd, som förefinnes mellan östra och vestra delen af varfvet i Karlskrona, eller mellan de ställen, der fartyg lossas och der artilleripjeser uppläggas samt verkstäderna äro belägna, med manskap släpa fram pjeser af 90 eller 100 skeppunds tyngd. Om Herrarne hafva något begrepp om hvad en tyngd af 90 eller 100 skeppund vill säga, så kunna Herrarne inse att transporterandet på detta sätt af en sådan tyngd är svårt, tidsödande och ett stort spillande af dagsverken. Jag betvivlar att Herrarne kunna uppvisa något större industrielt etablissement såsom mekaniska verkstäder, mekaniska stenhuggerier eller förädlingsverk för trävaror och dylikt, der man numera vid transporter går tillväga på detta sätt. Detta är alldeles antiqveradt. Det är ytterst nödvändigt att spara arbetskrafter och tid, och för att icke göra sig rent af löjlig, måste man vidtaga någon förändring i det sätt att transportera tyngre pjeser, som nu är brukligt vid Karlskrona varf.

Den förevarande frågan har icke det bittersta att göra med frågan om sambandet mellan statens jernväg och varfvet i Karlskrona. Det är en särskild fråga, som måste lösas, vare sig att för ett sådant samband en tunnel måste anbringas eller icke. Men derom är, såsom jag förut nämnt, nu ej fråga, utan frågan afser — jag upprepar det ytterligare — endast och allenast kommunikationen inom sjelfva varfvet. I öfrigt får jag säga, att jag icke är obekant med förhållandena i Karlskrona, när jag, innan jag ännu fått något att göra med flottan, vistades 11 år i Karlskrona såsom ingenjööfficer, och jag måste tillstå, att jag under denna tid ofta frapperades af att se denna långa rad af båtsmän, som framdrogo de tunga artilleripjeserna, ångpannorna m. m. dylikt.

För min del kan jag icke annat än på det varmaste yrka bifall till Utskottets hemställan.

Herr Sundin: Jag skall be att endast med några ord få bemöta Herr Ola Bosson Olssons yttrande. Han trodde att jag gripit i luften min nyss gjorda uppgift i afseende å kostnaden för den ifrågasatta tunneln. Jag ber i detta afseende få upplysa, att saken verkligen är undersökt af en kompetent ingenjör och att kostnadsförslag är af honom uppgifvet till ungefär 100,000 kronor. Jag kan för tillfället icke bestämdt uppgifva siffran, men att den icke går betydligt öfver 100,000 kronor, det vet jag. Det är en stor skilnad mellan att draga en tunnel under Stockholms stad och att spränga den genom ett berg, som är några hundra alnar långt.

Herr Hægström: Jag skulle icke hafva lagt mitt hufvud i blöt för dessa 53,000 kronor, om jag icke blifvit dertill uppkallad af de begge siste talarnes yttranden. Herr Sundin menade, att det icke vore nagon särdeles stor affär att draga en tunnel under torget i Karlskrona — det skulle kosta endast omkring 100,000 kronor. Men om så är, förvånar det mig att Kongl. Maj:t dragit sig för att taga frågorna i ett sammanhang och att Kongl. Maj:t tvärtom uttalat sig i så starka ordalag som i detta afseende skett. I bilagan 4 a) till den Kongl. propositionen sidan 24 finna vi att föredraganden icke begärt

anslag till den ifrågavarande tunneln, och hvad är skälet? Jo, Herr sjöministern anför: »Sedan Eders Kongl. Maj:t under den 4 November 1876, vid pröfning af inkomna kostnadsförslag och ritningar till utläggning af jernvägsspår emellan den till Carlskrona stad ledande jernväg och flottans varf derstädes, förklarar frågan, i betraktande af de dryga kostnader en sådan anläggning skulle medföra, för tillfället icke föranleda annan åtgärd.»

Om anslag till spårvägar å flottans varf i Carlskrona.
(Forts.)

De dryga kostnaderna, detta var orsaken att Kongl. Maj:t nu icke ville tala om saken utan stannade vid det mindre förslaget att anordna spårvägar, som skulle kosta 53,000 kronor. Om nu dessa »dryga kostnader» stannade vid 100 eller något 10-tusental kronor derutöfver, såsom den siste talaren upplyst, då frågar jag: kan någon tro att Kongl. Maj:t skulle hesitera för denna kostnad? Ty *den* kan icke kallas dryg i förhållande till kostnaden för anläggande af spårvägen inom varfvet. Nej, den går nog på långt högre belopp.

Hvad nu särskildt beträffar det här ifrågavarande anslaget och spårvägarne inom stationen vid Carlskrona, så har jag mycket fäst mig vid den näst siste talarens yttrande då han frågade: hafva Herrarne begrepp om hvad en tyngd på 90 till 100 skeppund vill säga? Ja, vi hafva *det* begreppet åtminstone, att det måste vara någonting ganska tungt och det måste behövas ganska starka skenor för att bära upp en sådan tyngd. Jag frågar, mina Herrar, hvad för slags underbyggnad tron I det erfordras för att bära tyngder på 90 à 100 skeppund? Icke duger det att lägga sådana skenor, som dem vi dagligen befara på spårvägarne här i Stockholm; det behöfves nog något styfvare skenor än så.

Här är fråga om en väglängd af icke mindre än 28,000 fot, eller 7 $\frac{1}{2}$ delar af en svensk mil. Då fråga är om en vanlig jernväg anses det vara ett mycket billigt pris om den kan åstadkommas för 500,000 kronor per mil. Skulle då denna spårväg, som jag förmodar måste utläggas med dubbla spår och således komma att utgöra en sammanräknad längd af icke mindre än 56,000 sträckfot, skulle, säger jag, denna spårväg, hvilken, då det gäller att transportera så tungt gods som 90 à 100 skeppund, måste byggas lika stark som vanliga jernvägar, kunna åstadkommas för 53,000 kronor, ja, då får jag säga, att vi äro inne på underverkens land — i Carlskrona! Nej, det kommer nog att kosta vida mera, och bevilja vi nu detta anslag, så kommer nog också snart den större frågan å bane att sammanbinda denna spårväg, icke med statens jernvägar, utan med Vexjö—Carlskrona-banan, som ännu icke är någon statens bana, såvida icke meningen är att med denna jernväg göra början i fråga om inlösen till staten af de enskilda jernvägarne, och skulle en sådan tanke ligga under, ja, då ber jag Gud bevara oss för hela förslaget.

Jag tror att det gerna kan anstå med hela denna sak till dess den blir bättre utredd, ty jag upprepar det: jag kan omöjligen tro att man kan bygga en spårväg af den längd jag nämnt och afsedd att bära tyngder af 90 till 100 skeppund, för 53,000 kronor. Men kunna Herrarne öfvertyga mig om motsatsen, då skall jag för min del icke motsätta mig anslaget.

*Om anslag till
spårvägar å
flottans varf
i Karlskrona.
(Forts.)*

Herr Sundin: Den siste talaren har frågat hurudan den jernväg skall byggas, hvarpå skall kunna transporteras sådana tyngder som här äro i fråga. Jag vill härtill helt enkelt svara: den skall byggas likadan som statens jernvägar och Karlskrona—Vexjö-banan, ty på dessa jernvägar föras nu de tunga pjeser, hvarom man här talat, men till Karlskrona från Finspong.

För öfrigt är förslaget uppgjort så, att den föreslagna jernvägen skall få lika tunga skenor och samma spårvidd, som statens banor; det vill jag svara den ärade talaren.

Han betviflade derjemte, att jernvägen skulle kunna anläggas för den summa, som här är i fråga. Jag vill då upplysa honom att möjligheten att kostnaden blifvit så liten, har berott derpå, att varfvet redan delvis är försedt med jernvägsspår, fastän dessa äro af klenare beskaffenhet. Då likväl vägen delvis är planerad och försedd med sleepers, så att det allenast återstår att belägga den med tyngre skenor, skall på det sättet det blifva möjligt att åstadkomma en jernväg för så billigt pris som det uppgifna.

Friherre Leijonhufvud: Efter de upplysningar Herr Sundin nu meddelat har jag ingenting att tillägga.

Öfverläggningen var slutad. Herr Talmannen gaf propositioner, i enlighet med de yrkanden, som blifvit gjorda, dels på bifall till Utskottets hemställan och dels på afslag derå; och fann Herr Talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering blef emellertid begärd och företogs enligt en nu uppsatt och af Kammaren godkänd voteringsproposition, lydande sålunda:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i tolfte punkten mom. a) af utlåtandet N:o 8

röstar Ja;

Den det ej vill,

röstar Nej;

Vinner Nej, har Kammaren afslagit Utskottets hemställan.

Röstsedlarne sammanräknades och visade 87 ja mot 65 nej; hvadan Kammaren bifallet Utskottets hemställan.

Mom. b):

Bifölls.

*Om anslag till
optiska tele-
grafstationer i
Stockholms
skärgård.*

Punkten 13.

Utskottet hade tillstyrkt:

att Riksdagen måtte, enligt derom af Kongl. Maj:t framställt för-

slag, till upprättande af optiska telegrafstationer i Stockholms skärgård anvisa för år 1879 ett extra anslag af 20,911 kronor 68 öre.

*Om anslag till
optiska tele-
grafstationen i
Stockholms
skärgård.
(Forts.)*

Herr E. G. Boström anförde: Jag vill för ingen del bestrida att ju icke telegrafstationer i Stockholms skärgård hafva sin stora vikt och betydelse, men jag känner mig för ingen del öfvertygad att det ändamål, som dermed afses, kan vinnas genom optiska telegraflinier. Jag ber Herrarne endast erinra sig att den optiska telegrafan ofta icke är användbar till följd af disig luft, tjocka, regn och solrök. Det kan till och med inträffa att vid alldeles ren och klar himmel den optiska telegrafan visar sig obrukbar såsom t. ex. om man vill telegrafera från öster till vester och solen står i öster, emedan man då icke kan se tecknen. Man kan således icke obetingadt lita på den optiska telegrafan, utan man måste alltid vara beredd på att hafva andra medel till sitt förfogande för att bekantgöra sina iakttagelser och observationer och det bästa sättet härför är att sätta sig i förbindelse med en elektrisk telegrafstation. Man kan derföre med allt skäl sätta i fråga huruvida det icke är större skäl att åtminstone för närvarande uppskjuta frågan om detta nu begärda anslag till inrättande af optiska signalstationer i Stockholms skärgård och invänta det utlovade kostnadsförslaget för de elektriska telegraflinierna, hvilka ledningar, äfven om de komma att draga större kostnader, likväl bättre motsvara de derpå använda penningarne. Det lilla uppskof, som derigenom förorsakas är väl just icke heller något att tala om.

Utom dessa optiska telegrafer finnas ju många medel att rapportera; jag föreställer mig att man lika väl dertill kan använda flaggor, raketer och dylikt. På de skäl jag nu haft äran andraga yrkar jag afslag å Utskottets hemställan i förevarande punkt.

Herr Lindmark: Jag ber blott att med några ord få bemöta hvad Herr Boström yttrat i afseende på behovet af optiska stationer i skärgården, en fråga som jag anser mig hafva lättare att besvara än han. Behovet af en mängd optiska stationer i skärgården ha varit af sjöofficerare länge insedt och faller sig temligen tydligt, då det är fråga om en så vidsträckt skärgård, som Stockholms. Jag vill icke neka hvad Herr Boström yttrade att vid solrök, tjocka och mörker detta signalsystem icke är fullt användbart, men detsamma kan man säga om alla signalsystem, utom det elektriska, och således äfven om de af honom anförda medelst raketer, flaggor eller dylikt, emedan dessa jemväl vid sådant förhållande icke äro synliga.

En sak, som gör det nödvändigt att anskaffa materiel för dessa stationer är att det icke alltid är möjligt att begagna befintliga elektriska telegrafstationer, hvilka kunna ligga långt afägsna, och då härtill kommer, att dessa, som sannolikt äro till belägenheten kända af fienden, af honom lätt kunna tagas och telegrafförbindelsen derigenom för oss blifva afbruten, inser man att dessa icke alltid ofelbart svara emot ändamålet. Man måste således alltid ega medel i sin hand för att kunna uppsätta provisoriska telegrafförbindelser mellan hufvudstyrkan, som kan intaga en tillbakadragen ställning inom skärgården, och dess rekognoscörer utanför hafsbandet, utan att dessa tvingas att upp-

Om anslag till optiska telegrafstationer i Stockholms skärgård.
(Forts.)

söka en i hafsbandet belägen elektrisk telegrafstation, hvarifrån dessutom direkta meddelanden mången gång icke kunna sändas till hufvudstyrkan.

Jag vill, såsom jag nyss sade, icke påstå att detta signalsystem under alla förhållanden kan användas, men det är intet system, icke ens det elektriska, som under alla förhållanden är fullt brukbart. Den som något känner till huru mycken svårighet man har att ordna natt-signaleringen måste inse, att man i detta fall måste vara nöjd med det som nu är föreslaget och erinra sig ordspråket att det bästa är fiende till det bättre. På dessa skäl yrkar jag bifall till den nu föreslagna punkten.

Chefen för Kongl. Sjöförsvarsdepartementet, Herr Statsrådet Friherre von Otter: Sedan den föregående värde talaren bemött Herr Boström, har jag för närvarande ingenting att tillägga till hvad sålunda anförts.

Herr Clairfelt: I likhet med den förste ärade talaren tror jag icke att dessa optiska telegrafstationer kunna göra den nytta, som med dem är afsedd, då de under regn och tjocka icke kunna verka så som elektriska telegrafinrättningar. Då nu Kongl. Maj:t icke ifrågasatt det begärda anslaget utgående annat än i händelse af behof och det ännu icke visats att något verkligt behof förefinnes, ansluter jag mig för min del till den förste talarens yrkande om afslag å Utskottets hemställan i denna punkt.

Herr E. G. Boström: Jag skulle be att få med några ord bemöta Herr Lindmark. Han yttrade att de elektriska telegrafledningarna icke alltid voro lämpliga och fullt tillförlitliga, emedan de så lätt kunde förstöras. De skola dock enligt Kongl. Maj:ts förslag utsträckas, så att de optiska endast skola användas ytterst i skärgården. Vi hafva redan länge haft elektriska ledningar utefter hela skärgården, såsom till Landsort, Dalarö, Furusund m. fl. ställen, så att dylika ledningar icke torde behöfva ytterligare så långt utsträckas för att fullt motsvara ifrågavarande behof. Hvad Herr Lindmark talade om svårigheten att signalera nattetid, vet jag icke om jag rätt uppfattade; ty det kan väl icke vara hans mening att den optiska telegrafén skulle användas denna tid på dygnet.

Herr Statsrådet Friherre von Otter: Andamålet med dessa optiska telegrafstationer är att, i händelse af krig, förskaffa säkra och skyndsamma underrättelser om ej mindre våra egna stridskrafter än äfven en fiendtlig styrkas rörelser. Man har såsom skäl för afslag å de för ifrågavarande ändamål äskade anslag anført, att de signalerigar, som kunna göras från dessa optiska telegrafstationer, icke äro användbara vid flere tillfällen, såsom i solrök, mist o. d. Men vid sådana tillfällen är det ju ej heller möjligt att observera vare sig fiendens eller våra egna stridskrafter förehafvanden, och då behöfs således inga signalerigar. Herr Boström antog att optiska telegrafer ej skulle kunna användas nattetid. Detta låter dock mycket väl sig göra för-

medelst användande af s. s. blink-lanternor. För min del anser jag att för här i fråga varande ändamål optiska signalstationerna hafva flera företräden framför de elektriska, och detta af två skäl. För det första äro de betydligt billigare än de elektriska, hvilka förutsätta utläggande af undervattenskablar och derigenom blifva särdeles kostsamma. För det andra hafva dessa elektriska telegrafledningar den olägenheten med sig, att en fiende, som intränger i skärgården, kan bemäktiga sig ledningen och förstöra den för längre tid. De optiska telegrafapparaterna åter kunna af dem, som sköta dem, bortflyttas och åter uppsättas och behöfva således ej falla i fiendens händer. Hela kostnaden för en optisk telegrafstation belöper sig icke till mera än på sin höjd 1,000 kronor.

Herr Clairfelt fäste sig vid att jag vid ärendets föredragning hos Kongl. Maj:t föreslagit att ifrågavarande telegrafstationer skulle upprättas »i händelse af behof». Ja, meningen är verkligen att de skola upprättas, när behofvet kräfver det. Det är icke fråga om att under fredstid anlägga några fasta stationer, utan endast att anskaffa materialier för att, i fall krig utbryter, dylika stationer så skyndsamt som möjligt skola kunna uppsättas. Med den brist, som vi hafva på snabbgående fartyg, med hvilka eljest skulle kunna vinnas det mål, som med ifrågavarande signalstationer är afsedt, tror jag det vara af vigt att vi dem förutan begagna de medel, som stå oss till buds att uppnå detta mål, och anhåller jag på dessa skäl om bifall till Utskottets förslag.

Härmed förklarades öfverläggningen slutad. I öfverensstämmelse med de meningar, som förekommit, framställde Herr Talmannen propositioner så väl på bifall till Utskottets hemställan som jemväl på afslag å samma hemställan; och förklarade Herr Talmannen sig anse röstöfvervigt förefinnas för den förra meningen. Votering begärdes, i anledning hvaraf en omröstningsproposition af följande lydelse blef uppsatt, justerad och anslagen:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i 13 punkten af utlåtandet N:o 8,

röstar Ja;

Den, det ej vill,

röstar Nej;

Vinner Nej, har Kammarerna afslagit Utskottets hemställan.

Omröstningen försiggick; och befans vid röstsedlarnas sammanräkning, att 75 ledamöter röstat ja mot 61, som röstat nej; hvadan Kammarerna bifallit Utskottets hemställan.

Punkterna 14—16.

Biföllos.

Om anslag till optiska telegrafstationer i Stockholms skärgård.
(Forts.)

Om anslag till
en vetenskaplig
expedition.

Punkten 17.

Sedan Professoren *A. E. Nordenskiöld* hos Kongl. Maj:t anhållit, att en af honom tillämnad vetenskaplig expedition, hvilken skulle hafva till uppgift att i geografiskt, hydrografiskt och naturhistoriskt hänseende undersöka Norra Ishafvet öster om Jenisseis mynning samt om möjligt framtränga till Berings sund, derifrån kringsegla Asien och genom Suez-kanalen återvända till Sverige, måtte från det allmännas sida komma i åtnjutande af vissa uppgifna förmåner, hade Kongl. Maj:t, som medgifvit att det befäl, underbefäl och manskap af flottan, hvilket kunde komma att i expeditionen deltaga, finge under tiden åtnjuta enahanda förmåner, som under kommendering å flottans fartyg, uti särskild nådig proposition (N:o 10) föreslagit Riksdagen

dels att till godtgörande af kostnaderna för det för expeditionen afsedda ångfartygs försättande i sjödugligt skick å flottans varf i Karlskrona å extra stat för år 1879 anvisa ett belopp af 25,000 kronor;

dels ock att Riksdagen ville för sin del medgifva, att den proviant och den utredning i öfrigt, som Kongl. Maj:t kunde finna skäligt låta expeditionen från flottans förråd utbekomma, måtte först efter fartygets återkomst, i enlighet med då upprättad liquid, af Professoren Nordenskiöld ersättas.

Sedermera hade Herr *C. F. Wærn* uti en inom Första Kammaren afgifven motion (N:o 36) föreslagit, att Riksdagen måtte dels anvisa till afföning åt den expeditionen åtföljande läkare 3,500 kronor för hvarje år expeditionen komme att upptaga, dock ej öfver 7,000 kronor, dels ock medgifva, att den proviant och den utredning i öfrigt, som Kongl. Maj:t kunde finna skäligt låta expeditionen på samma sätt, som för 1868 och 1872—1873 årens expeditioner, af Kongl. Maj:ts flotta utbekomma, måtte emot redovisningsskyldighet, men utan förbindelse att ersätta hvad som för expeditionen åtgått, till Professoren Nordenskiöld utlemnas; dock att kostnaden för de särskilda förmåner, som härigenom skulle expeditionen beredas, i intet fall öfverstege 10,000 kronor.

Utskottet, som i förevarande punkt yttrat sig öfver så väl Kongl. Maj:ts som Herr Wærns förslag, hade i anledning af samma förslag, på anförda skäl, hemställt:

- »a) att Riksdagen må, till godtgörande af kostnaderna för det för ifrågavarande expedition afsedda ångfartygs försättande i sjödugligt skick å flottans varf i Karlskrona, å extra stat för år 1879 anvisa ett belopp af 25,000 kronor;
- b) att Riksdagen jemväl må för bestridande af afföning åt den expeditionen åtföljande läkare anvisa för år 1879 ett extra anslag af 7,000 kronor, att utgå efter beräkning af 3,500 kronor för år utaf den tid, expeditionen kommer att upptaga; och
- c) att Riksdagen ville för sin del medgifva, att den proviant och den utredning i öfrigt, som Kongl. Maj:t kan finna skäligt att, i likhet med hvad som kommit 1868 och 1872—1873 årens arktiska expeditioner till del, låta expeditionen från flottans förråd utbekomma, må emot redovisningsskyldighet,

men utan förbindelse att ersätta hvad som för expeditionen åtgått, till professor Nordenskiöld utlemnas; dock att kostnaden för de särskilda förmåner, som härigenom expeditionen beredas, i intet fall må, utöfver hvad som på den flottan tillhörande personal belöper, öfverstiga 10,000 kronor».

*Om anslag till
en vetenskaplig
expedition.
(Forts.)*

Efter uppläsning af Utskottets hemställan i *mom. a)*, yttrade

Herr Liss Olof Larsson, hvilken, enligt anteckning å utlåtandet, jemte Herr *Sven Nilsson* inom Utskottet anmält reservation vid förevarande punkt: Jag tager mig friheten hemställa, det *mom. b* och *c* äfven måtte blifva föredragna, på det diskussionen måtte få omfatta punkten i sin helhet.

Med bifall till Herr Liss Olof Larssons framställning, beslöt Kammararen, att *mom. b)* och *c)* nu jemväl skulle föredragas, i anledning hvaraf uppläsning skedde af Utskottets hemställanden i nämnda *mom.*; och lemnades derefter ordet å nyo till

Herr Liss Olof Larsson, som anförde: Jag är fullt medveten om att det är mycket vågadt att uppträda i denna fråga, i synnerhet om man hyser en från Stats-Utskottets förslag afvikande mening. Frågan har nemligen blifvit hvad man kallar »på modet» på sista tiden; och därför får man höra flere säga, att ehuruval de anse densamma mycket väl kunna uppskjutas, går det dock icke an att göra annat än bifalla förslaget, emedan det blifvit så mycket puffadt för det företag, hvars bringande till stånd är på anslaget beroende. Jag skall icke heller för min del yrka afslag å Kongl. Maj:ts i ämnet aflåtna proposition, emedan jag mycket väl inser det lönlösa i ett sådant yrkande; utan jag skall inskränka mig till att yrka bifall till samma nådiga proposition men deremot afslag å Herr Wærns motion. Och jag skall bedja att få tillägga några ord, på det att man icke må kunna säga, att då jag sålunda inskränkt mitt yrkande, jag dermed uttalat något gillande af den sak, hvarom här är fråga. Jag får då till en början förklara, att jag icke förstår att bedöma den tilltänkta expeditionens betydelse. Men då så är förhållandet, så har jag för att skaffa mig kännedom om saken varit hänvisad till de upplysningar derom, som i Kongl. Maj:ts proposition meddelas. Och jag får förklara, att jag vid genomläsning af den Kongl. propositionen blifvit högst tveksam, huruvida man borde gifva anslag till företag, sådant, som det förevarande, om hvilket det vore fäfängt att påstå att det bör beviljas under hvilka omständigheter som helst. Sådant har synts mig desto mera tvifvelaktigt, som man för närvarande nödgats för ändamål, hvars vigt och nytta allmänt erkännes, vägra anslag, emedan statens medel eljest icke vilja räcka till. Det är emellertid med förvåning jag i den Kongl. propositionen icke allenast läst, att denna expedition skulle blifva af stor vetenskaplig betydelse, och att den skulle medföra ära åt fäderneslandet; utan äfven funnit derstädes sådana uttryck som att man skulle skicka en ångbåt »att plöja dessa aflägsna haf, hvilka, om man undantoge färder med större eller mindre

Om anslag till
en vetenskaplig
expedition.
(Forts.)

båtar längs med stränderna, aldrig ännu plöjts af något fartygs köl och aldrig skådat en ångares rökpelare». Detta är nog en stor ära för fäderneslandet, skulle man tycka. Men om man besinnar att mindre båtar kunnat komma fram på dessa vatten, så borde det icke förefalla konstigt om en stor ångbåt, utrustad med allt hvad vetenskapen erbjuder för en sådan färd, äfven skulle kunna taga sig fram dersammastädes.

Vidare säges det att man på denna resa skall kunna göra stora underverk inom meteorologiens område. Man skulle kunna finna reda på den der »nyckeln» till alla besynnerliga väderleksförhållanden inom Europa, om hvilken jag häromdagen talade. Ja, man skulle få reda på så mycket, att jag icke ens kan omtala allt. Men då man läser vidare i den Kongl. propositionen, så finner man att, derest icke särskilda svårigheter inträffa, skulle hela den del af resan, hvarunder allt detta märkvärdiga skulle uträttas, kunna vara gjord på några få dagar. Men skulle man icke lyckas framtränga denna väg, ja! då får man antingen vända om, heter det, och i sådant fall »för expeditionens fartyg, utrustning och bemanning genast användas för annat ändamål», eller ock skulle man öfvervintra deruppe. Man skulle sålunda blott göra ett försök. Lyckas det, så kilar man fram på några dagar och gör dervid de märkvärdiga upptäckterna i meteorologi, zoologi m. m. Till och med norrskenet skulle man då passa på att få studera. Så kommer man till något annat, som sätter kläm på det hela, nemligen att flottans personal skulle under en sådan färd vinna en så märkvärdig öfning. Jag medgifver, att det kan vara en sorts öfning; men då man ser på antalet deltagare i expeditionen, finner man att detta utgör 18 af flottans personal och dessutom några officerare. Dessutom föreställer jag mig att vår krigsflottas befäl icke skulle hafva någon egentlig öfning att vinna på en sådan färd, emedan, om vi någon gång skulle få ett krig till sjös, striden antagligen icke kommer att utkämpas vid Nordpolen, utan det lärer väl blifva på något annat ställe, hvadan den erfarenhet, man deruppe vunnit, icke torde vara så mycket att tala om.

Då jag läser den Kongl. propositionen kan jag således för min del omöjligen fatta, att man skulle af ifrågavarande företag hafva den nytta, att denna kan motsvara de med företaget förknippade kostnader. Ty att företaget kommer att stå oss dyrt är alldeles klart, ehuru man sökt att öfverskyla det så mycket som möjligt. Men den omständigheten att jag icke förstår uppskatta nyttan eller vinsten af detta företag torde icke utgöra skäl för Kammaren att afslå den Kongl. propositionen, ty det finnes naturligen andra, som bättre än jag begripa den saken. Jag tror således att, om det härvidlag icke kan med fullt skäl sägas vara att kasta bort penningarne, det dock är någonting dit åt.

Jag skall, som sagdt, inskränka mig till att yrka afslag å Utskottets betänkande och bifall till Kongl. Maj:ts proposition oförändrad, emedan, som vi veta, en motion blifvit af Herr Wærn väckt om beviljandet af ett ytterligare anslag utöfver det af Kongl. Maj:t begärda. Motionären säger i denna sin motion, att då det kommit till hans kunskap att Professor Nordenskiöld icke fått allt hvad han för denna

expedition begärt, anhåller nu motionären att Riksdagen måtte bevilja det begärda beloppet; och derpå svarar Stats-Utskottet att det vill lemna beloppet. Jag föreställer mig att, innan Kongl. Maj:t till Riksdagen aflåter en sådan proposition som den förevarande, Kongl. Maj:t äfven pröfvat alla omständigheter, som inverka på frågan. Att Utskottet sedermera tilltror sig bättre än Kongl. Maj:t kunna bedöma frågan och således förklarar det vara nödigt att gifva ett anslag utöfver hvad Kongl. Maj:t begärt, förefaller mig något besynnerligt och är ett förfarande, som jag för min del icke kan vara med om. Jag ber härvid att i Herrarnes minne få återkalla hvad samma Stats-Utskott yttrade på åttonde hufvudtiteln, der det äfven var fråga om anslag till en vetenskaplig expedition, som jag lika litet förstår att bedöma som den förevarande, men som var lika varmt förordad af Vetenskapsakademien som denna. Der säger Stats-Utskottet, att då Kongl. Maj:t pröfvat frågan, vill Stats-Utskottet icke göra något annat än Kongl. Maj:t gjort och således helt enkelt afslå det begärda anslaget. Nu torde det vara gifvet, att Kongl. Maj:t lika väl pröfvat den fråga, som nu föreligger på femte hufvudtiteln, som den förutnämnda på åttonde hufvudtiteln. Då Kongl. Maj:t således efter den noggranna pröfning, som jag föreställer mig att hvarje fråga hos Kongl. Maj:t undergår innan den förelägges Riksdagen, kommit till det resultat, att staten bör understödja ifrågavarande expedition på sätt Kongl. Maj:t föreslagit, borde det finnas bättre skäl, än Utskottet anför, för att afvika från hvad Kongl. Maj:t i detta hänseende föreslagit.

Mitt yrkande är således att, med afslag å Utskottets betänkande i förevarande punkt, Kongl. Maj:ts proposition måtte i oförändradt skick bifallas.

Friherre Leijonhufvud: Den siste ärade talaren utgick derifrån, att han visserligen icke kunde uppskatta vigten och fördelen af denna expedition, men likväl icke ville förneka att den kunde ega någon betydelse. Deremot upprepade han många gånger den frågan, hvad nytta den skulle medföra. Ja, räknar man på någon direkt nytta af företaget vare sig med hänsyn till vinst för vårt lands handel eller något annat som skulle kunna medföra inkomst, så medgifver jag att derpå icke är mycket att räkna. Det förhåller sig med denna expedition, som med nästan alla vetenskapliga forskningar, t. ex. meteorologien, icke har man någon omedelbar nytta af att veta att så och så mycket regn faller der och der, att hafvet norr och öster om Skandinavien är öppet vissa tider på året etc., men det visar sig likväl oftast, att dessa vetenskapliga forskningar sedermera på ett eller annat sätt verkligen kommit till praktisk nytta. De flesta fördelar, hvaraf vi njuta framför vår forntid, kan man till största delen härleda från vetenskapen och dess upptäckter.

Hvad är telegrafan annat än en utveckling och tillämpning af elektriciteten, som, så länge den stannade på den fysiske experimentatorns bord, icke medförde någon praktisk nytta. Man kunde visst icke säga att telegrafan skulle blifva en följd af elektriciteten, men man väntade sig dock att vinna en praktisk nytta deraf, och man utfäste der-

Ou anslag till en vetenskaplig expedition.
(Forts.)

före ett stort premium på det bästa tillgodogörandet af elektriciteten. Så är äfven förhållandet i detta fall. Vi kunna icke säga *hvilka* fördelarne af expeditionen skola blifva, men det är dock icke omöjligt att den kan medföra vissa fördelar.

Således skola vi icke fästa oss uteslutande vid nyttan, utan här gäller frågan i första hand, huruvida Sverige skall fortsätta att deltaga i dessa vetenskapliga forskningar, huruvida vi, som på detta område, tack vare våra vetenskapsmän samt mecenaters och Riksdagens medverkan, förskaffat oss ett visst anseende, skola afstå från den framtstående plats, vi nu intaga, och stanna för den obetydliga summa, hvarom här är fråga, helst reservanterne icke vilja afslå de af Kongl. Maj:t äskade 25,000 kronor utan endast de små tillägg som gjorts af Herr Wærn och hvilkas ogillande omöjliggjöra expeditionen. Frågan är således den, om vi hafva nog nationalfäringa och ärelystnad att fortfarande vilja bibehålla det försteg vi lyckats förvärfva oss i afseende å forskningar i de nordliga trakterna. Och för min del hyser jag icke den ringaste betänklighet att för detta ändamål uppoffra några tusen kronor.

Hvad flottans öfning angår, så blir denna obetydlig. Det blir nemligen blott en ringa del af flottans personal, som kommer att medfölja expeditionen. Man har derföre icke heller framhållit denna öfning såsom något hufvudskäl för bifall utan endast såsom en omständighet, hvilken i någon mån kan tjena såsom ett stöd för den gjorda framställningen.

Vidare har man emot Herr Wærns motion invändt, att Kongl. Maj:t pröfvat frågan i dess helhet. Ja, dermed förhåller sig så, att den, som begärde anslaget, till en början var så pass anspråklös som möjligt. Ty det är icke roligt att begära ett stort anslag af fruktan att det kan möta motstånd. Men det visade sig sedan vid noggrannare beräkning, att företaget komme att kosta mer än man först hade beräknat. Och då låg det nära att af Riksdagen begära anslag till fyllande af det behof, som man sjelf icke kunde betäcka och hvilket återstod, sedan enskilde mecenater, deribland Hans Maj:t Konungen sjelf, lemnat högst väsentliga bidrag.

Herr Liss Olof Larsson har vidare framhållit den omständigheten, att Kamrarne under åttonde hufvudtiteln afslagit begärdt anslag till en annan vetenskaplig expedition, och derutaf drog Herr Liss Olof Larsson den slutsatsen att man äfven kunde afslå förevarande begäran. Denna slutledning är dock ej riktig. Den person, som stod i spetsen för den förra expeditionen var visserligen en rask och duglig karl, men dock icke någon vetenskapsman. Här hafva vi deremot större garantier för att expeditionen, om möjligt är, skall krönas med framgång, enär den kommer att ledas af en verklig vetenskapsman; och fastän jag icke på något sätt vill nedsätta den andra expeditionen, så anser jag dock af nyssnämnda skäl *denna* vara mer värd och att det således kan vara skäl att bevilja förevarande begäran, fastän man afslagit den föregående.

Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Chefen för Kongl. Sjöförsvarsdepartementet, Herr Statsrådet Friherre von Otter: Bland det myckna, som kännetecknar den tid, i

hvilken vi lefva, är äfven åtrån att icke lemna någon del af jordklotet oberörd af vetenskapens forskningar. Sverige har i detta hänseende nedlagt mycken förtjenst inom de arktiska regionerna och afstått från att begagna sig af inbjudningar om deltagande i pågående stora forskningar i Afrikas inre, för hvilka Belgien satt sig i spetsen. Geografiska sällskapen i England och Amerika hafva depenserat stora summor på de arktiska expeditionerna, och dock vågar jag påstå, att för de summor, som dessa länder använt i vetenskapligt hänseende, på långt när icke inhöstats sådan skörd, som de svenska expeditionerna med långt mindre omkostnader. De engelska och amerikanska forskningsresorna hafva visserligen bragt vissa geografiska kunskaper till världen, men vinsten deraf i annat vetenskapligt hänseende har varit ringa. Vid sådant förhållande må det icke väcka förundran, att en af de män, som tagit en så lysande och framstående del i föregående forskningar inom polartrakterna, önskar att fästa Sveriges namn vid ett företag, som väl blifvit försökt, men hittills ännu icke lyckats. Hvarken Amerikas eller Asiens kontinent har någonsin blifvit kringseglad norra vägen.

*Om anslag till
en vetenskaplig
expedition.
(Forts.)*

Den åsigt, som Herr Liss Olof Larsson uttalade, eller att det borde vara en lätt sak för ångfartyg att framtränga, der sådant lyckats med mindre fartyg, såsom längs Sibiens kust tror jag icke så alldeles på, ty det har lyckats endast stycktals. Jag tror deremot att så stora svårigheter skola möta, att Sverge med skäl kan glädjas och vara stolt om företaget lyckas, ty, skulle expeditionen lyckas, så har Sverge derigenom bundit sig en lager, som i världshistorien kommer att upptecknas.

Herr Liss Olof Larsson yttrade, att han vore villig att bifalla Kongl. Maj:ts förslag, men icke det tillägg som tillkommit med anledning af det utaf en enskild motionär väckta. Skälet härtill skulle talaren hafva funnit i Kongl. Maj:ts proposition. Ja, ett skäl dertill finnes verkligen i bilagan till den Kongl. propositionen, nemligen den omständigheten att jag i egenskap af departementschef tillstyrkt Förvaltningens af sjöärendena förslag, att flottan skulle bidraga till den i fråga satta expeditionen endast så till vida, som något anslag på femte hufvudtiteln finnes, som berättigade till utgifter för sådant ändamål, som med expeditionen vinnes, men deremot icke Vetenskapsakademins, deri hemställdes, att Kongl. Maj:t skulle låta expeditionen erhålla vissa förråd från flottan. Departementschefen har nemligen, under den förhoppning, att fartyget komme väl och lyckligt hem, ansett det tillgångar till liqviderande af utredningspersedlar och proviant, som erhöles från flottan, kunde beredas genom fartygets försäljning efter expeditionens återkomst. Det är med anledning häraf, som den inom Första Kammaren i ämnet väckta motion tillkommit. Jag kan endast beklaga, att jag icke af handlingarna i målet eller på annat sätt erhållit upplysning derom, att fartygets värde redan tagits i beräkning vid kalkylen öfver de kostnader för expeditionen som behöfde fyllas.

Under dessa förhållanden har jag för min del icke något emot att nämnda förslag af en enskild motionär äfvenledes skulle vinna Riksdagens bifall. Jag vill dock göra den anmärkning i afseende på Utskot-

Om anslag till
en vetenskaplig
expedition.
(Forts.)

tets hemställan under punkten C, att det synes mig tvifvelaktigt, huruvida deraf framgår, att, sedan redogörelse för åtgången af fartygsartiklar blifvit afgifven, kostnaden därför — såvida den icke utgått för proviant och dylikt till flottans personal — skall bestridas af anslagen till flottan, eller om särskild anmälan om ersättning därför må hos Riksdagen göras. I detta fall ber jag att få meddela den upplysning, att det icke finnes något anslag under femte hufvudtiteln för bestridande af dylika kostnader; vid hvilket förhållande, och då dessa kostnader icke få öfverstiga 10,000 kronor, jag hoppas att Riksdagen skall, när framställning derom väckes, anvisa erforderliga medel till deras betäckande.

Herr Lars Ersson: Herr Talman, mine Herrar! När man lösrycker ett och annat stycke ur hithörande handlingar, så är det lätt att komma till så besynnerliga åsigter som de, hvilka Herr Liss Olof Larsson nyss uttalat. Man har här icke åsyftat någon direkt nytta af expeditionen, utan meningen dermed är att i geografiskt och naturhistoriskt hänseende undersöka Norra Ishafvet öster om Jenissejs mynning samt om möjligt är framtränga till Berings sund och derifrån kringsegla Asien och genom Suez-kanalen återvända till Sverige, något som så vidt jag vet icke någon människa förut gjort. Således ingen direkt pekuniär vinst, men manne det icke skulle vara af en stor vetenskaplig nytta och dessutom en *ära*, om svenska nationen med de vetenskapsens stridsmän som skola utföra denna expedition lyckas att vinna detta mål, som den store Franklin förgäfvos försökt uppnå. Jag vet visserligen icke om det var Berings sund Franklin också ville försöka genomfara, men att han förlorade lifvet under den sista af sina forskningsresor har jag mig åtminstone bekant. Och när södra Europas folk — härmed menar jag det verkliga folket — nu knappt känna Sverige mer än till namnet, så skall, om expeditionen lyckas, denna stora vetenskapliga bedrift utan tvifvel göra att Sverige blir mera känt och högaktadt än förut.

När nu de herrar, som skola utföra expeditionen, nära nog sagdt vilja våga sina lifv derför, så kan väl också svenska nationen derpå våga dessa 25,000 kronor, det är icke för mycket begärtdt. Jag ber derföre de Herrar ledamöter af Kammaren, som tillhöra samma samhällsklass som jag, att se till att icke följande ord af en affiden humoristisk skald blifva i denna fråga på oss tillämpliga. Skalden säger:

»De vikingssöner ha ej håg
För sängen, om den ej fås gratis,
På rofvor tänka de och råg
Samt glömma konsten för potatis.»

För min del yrkar jag bifall till alla 3 punkterna.

Herr Hedin: Herr Talman! Under diskussionen angående den hufvudtitel, som nu snart är slutbehandlad, hafva meningarne icke blott skiftat mycket, utan äfven i många punkter stått hårdt emot hvarandra, och jag tänker, att mera än en finnes, som kommer att lemna detta aftenplenum med mindre behagliga känslor. Jag hade väntat

mig, att Kammarens åsigter och känslor skulle — och det tillåter jag mig att tala om våra känslor — sammansmälta i denna sista punkt, så att åtminstone der något missljud icke skulle komma att höras.

*Om anslag till
en vetenskaplig
expedition.
(Forts.)*

För min del anhåller jag att få uttrycka min erkänsla emot Kongl. Maj:t och Herr föredragande Departementschefen och särskildt emot den senare för det han genom sitt förslag velat upprätthålla en af den svenska flottans vackraste traditioner. Det är nemligen en vacker tradition att flottan vill och förstår att med det arbete, med hvilket den i fredens dagar förbereder sig till att försvara vårt land i farans stund, äfven förena bemödanden för den vetenskapliga forskningens befrämjande och framgång.

Till hvad som förut yttrats i fråga om de anmärkningar, som blifvit anförda mot Kongl. Maj:ts förslag och den dertill fogade motionen, skall jag be att få lägga några ytterligare erinringar. De anmärkningar, en ärad Stats-Utskottets ledamot gjorde, kunna sönderdelas i tvenne slag, nemligen dels formella och dels reella. Då han yrkade bifall till Kongl. Maj:ts proposition med afslag på den motion, som i Första Kammaren blifvit i ämnet väckt, stödde han sig på en grundsats, om hvilken jag absolut icke skall tvista med honom. Jag finner den grundsatsen all ära värd, nemligen att framställning i slika anslagsfrågor bör komma från Kongl. Maj:t, men vi torde ock kunna vara ense om, att denna grundsats är omöjlig att under alla omständigheter upprätthålla, och den formella betänkligheten bör försvinna, sedan Herr Statsrådet och Chefen för Sjöförsvarsdepartementet uttalat sig för förslaget i det skick, hvori det föreligger efter detsammans behandling i Stats-Utskottet. Vi hafva ju temligen färskta precedensfall i detta afseende. Herr Civilministern har i denna Kammare lifligt och varmt förordat ett anslag, som icke blifvit af Kongl. Maj:t begärdt utan af en enskild motionär, och hvilket af Stats-Utskottet förordats. För några dagar sedan har Herr Ecklesiastikministern äfven förklarat, icke blott att han för sin del icke har något emot ett anslag, som Kongl. Maj:t icke förordat i sin proposition, utan äfven att han gerna såg, att Kammaren beviljade ett anslag, som Kongl. Maj:t visserligen förehafvt till pröfning men under dåvarande omständigheter icke funnit sig föranlåten begära. De formella betänkligheterna borde således i detta fall lätteligen falla.

Den ärade statsutskottsledamoten, som först hade ordet, gjorde äfven några invändningar i sjelfva saken. Jag vet icke, om jag hörde orätt, men nog tyckte jag, att det var med en ironisk ton, han yttrade sig särskildt om de vetenskapliga ändamålen för denna expedition, som finnas angifna i Kongl. Maj:ts proposition. Han fann dem vara af så mångfaldig beskaffenhet, att han, som det tycktes af hans ton, hyste tvifvel om, huruvida det vore fullt allvar, att så många saker skulle kunna förehafvas. Jag vill då för min del erinra om, att detta är icke blott några vackra framtidshoppningar, utan att man har en långvarig och rikhaltig erfarenhet att stöda sig på, nemligen från föregående svenska nordhafsexpeditioner. Jag är säker på att icke blifva motsagd, då jag påstår — hvad som ju är erkändt inom hela den vetenskapliga verlden — att särskildt de svenska nordhafsexpeditionerna vunnit den stora utmärkelse, som kommit dem till del, derigenom att de varit

Om anslag till
en vetenskaplig
expedition.
(Forts.)

så planlagda och anordnade, att, äfven om det geografiska målet, som mest faller i mängdens ögon, och hvars vinnande lätt kan göras om intet genom oberäkneliga förhinder, icke kunnat till fullo uppnås, man med detta geografiska mål förstätt förena en mängd vetenskapliga forskningar inom en stor del af naturvetenskapernas olika grenar. Äfven om således det geografiska målet icke blifvit uppnådt, är det långt ifrån att de föregående expeditionerna varit förfelade, ty de hafva i naturvetenskapligt hänseende uträttat så mycket, att i detta afseende inga andra vetenskapliga expeditioner kunna med dem jemföras. Om detta varit förhållandet med föregående expeditioner och samma mål utsättes äfven för den ifrågavarande, bör man icke af den, låt vara vidlyftiga, uppräknigen af olika vetenskapsgrenar som förekommer i den Kongl. propositionen, och om hvilka den förste talaren yttrade sig, förledas till den uppfattningen, att man tagit sig så mycket före, att det icke låter realisera sig. Jag yrkar bifall till Stats-Utskottets förslag.

Herrar *Adlersparre*, *Jonas Andersson* och *Hagerman* instämde med Herr *Hedin*.

Herr *Ola Andersson*: Det är ingalunda min mening att underkänna nyttan och framför allt det vackra uti ifrågavarande företag, men jag hyser rörande detta ärende en betänklighet af annan art, som jag icke kan låta falla. Jag är angelägen att till protokollet inlägga min gensaga mot att ett anslag beviljas på ett sätt, som jag anser icke vara fullt grundlagsenligt. Det är icke rätt, att man den ena gången handlar så och den andra så. Motionen är daterad den 12 Mars, och enligt 55 § Riksdagsordningen kan jag icke finna, att motionären varit berättigad att framlägga densamma, och detta ej blott med afseende på *tiden* för dess väckande utan äfven derutinnan att den går helt och hållet *utöfver* den Kongl. propositionen och således är en ny sak till stor del. Då jag uttalar detta, vet jag, att jag uttalar ett klander mot Första Kammaren, jag medgifver det, men jag tror icke att Första Kammaren haft rättighet att remittera motionen till Utskottet, och att således icke heller på laglig väg ett sådant anslag kunnat åstadkommas. Har Kongl. Maj:t för ifrågavarande ändamål begärt *mindre* än hvad som erfordras, må det afhjelpas vid en annan riksdag och på ett grundlagsenligt sätt. Emellertid anser jag mig nödsakad att, då jag anser det nu använda förfaringsättet strida emot grundlagen, yrka bifall till den Kongl. propositionen och afslag å Herr *Wærns* motion.

Herr *Johan Erik Johansson* instämde med Herr *Ola Andersson*:

Herr *Hjelm*: Om företaget vinner framgång så blir visserligen äran deraf stor, men dess utförande är dock förenadt med många mödor och faror. Dessa expeditioner i norra ishafvet äro — det veta vi alla — förenade med ofantliga, ja större svårigheter än vi kunna föreställa oss. Det vore således enligt mitt förmenande skäl att bifalla hvad Stats-Utskottet föreslagit, ty det kunde ju hända att Norden-

skiöld kunde tränga fram från Nordkap till Beringssundet, fast han icke kom till Nordpolen, och då jag begärde ordet, tänkte jag också förorda Utskottets tillstyrkan, men efter de erinringar Herr Ola Andersson gjort kan jag icke göra detta, utan måste instämma med honom samt yrka bifall till hvad Kongl. Maj:t föreslagit.

*Om anslag till
en vetenskaplig
expedition.
(Forts.)*

Herr Axel Bergström: Herr Talman! Herr Ola Andersson yrkade afslag å Utskottets hemställan om bifall till Herr Wærns motion på grund, som lät rätt plausibel; men då han förklarade sig önska sjelfva sakens framgång och endast vara mot den derföre, att han ansåg motionen icke vara i grundlagsenlig ordning väckt, förefaller det mig, som hade han hellre bort yrka, att motionen icke skulle till pröfning upptagas, då densamma icke blifvit väckt i den ordning 55 § Riksdagsordningen föreskrifver. Men jag tror icke, att vi böra sätta oss till doms öfver Medkammaren, inom hvilken motionen blifvit väckt och som icke ansett sådant hafva skett för sent, utan remitterat motionen till Stats-Utskottet, hvarefter Utskottet inkommit med nu föreliggande betänkande, hvari motionen tillstyrkes.

Jag kan för min del icke finna, att den grund, hvarpå Herr Ola Andersson yrkat afslag, bör ega någon betydelse i det skick, hvari frågan nu befinner sig; och då de skäl, som i sjelfva saken blifvit anförda för bifall till Stats-Utskottets tillstyrkande af motionen, synas mig ega full giltighet, yrkar jag bifall till Utskottets förslag i dess helhet.

Herr Rydin: Jag anser visserligen, i likhet med Herr Ola Andersson, att Riksdagen och hvardera Kammaren i hvarje stadium, hvari en fråga kan komma, har rätt att pröfva, huruvida den är i laga ordning väckt, och Herr Ola Anderssons invändning kunde således efter min uppfattning ega en viss betydelse, derest icke förhållandet med denna fråga vore, att, enligt hvad jag fått mig uppgifvet, Kongl. Maj:ts proposition i detta ämne till Riksdagen inkom först den 2 sistlidne Februari och således efter motionstidens slut. Vid sådant förhållande var en enskild riksdagsman sålunda icke i tillfälle att inom motionstiden med anledning af nämnda proposition väcka några ändrings- eller tilläggsförslag; hvaremot det synes klart, att propositionens framlemande vid nämnda tid är att betrakta såsom en sådan inträffad händelse, som berättigar till motions afgifvande efter motionstidens slut. Jag är också öfvertygad om, att det var detta förhållande, som föranledde Talmannen i Första Kammaren att icke vägra proposition å frågans remitterande till Stats-Utskottet.

Jag är visserligen af den åsigt, att Kongl. Maj:t i allmänhet är den, som bör taga initiativet i frågor af beskaffenhet som den förevarande, och yttrade mig också af sådan anledning häromdagen mot beviljande af anslag till de norrländska jervägsbyggnaderna utöfver det af Kongl. Maj:t äskade belopp, men denna fråga rörde millioner och hade sålunda ett stort ekonomiskt intresse, då deremot här endast är fråga om att supplerat ett anslag för ett vetenskapligt ändamål. Att angående ett anslag, som har så ringa inflytande på budgeten,

Om anslag till en riksdagsmans motion vinner understöd, synes mig icke förenadt en vetenskaplig expedition. med någon fara.

(Forts.)

Då jag sålunda icke på frågans nuvarande stadium kan finna något formelt hinder, får jag på de af Stats-Utskottet i saken anförda skäl yrka bifall till Utskottets förslag i dess helhet.

Herr Carl Anders Larsson: Mig synes, att ingen borde kunna neka, det Herr Ola Andersson haft rätt i sin invändning, att motionen icke blifvit i grundlagsenlig ordning väckt. Det var icke länge sedan en af Herr Staaff väckt motion vägrades remiss till Utskottet; och här är ju alldeles samma förhållande, då, såsom vi veta, Herr Wærn väckt sin motion efter motionstidens slut och motionen varit af den beskaffenhet, att den borde af Stats-Utskottet behandlas.

Jag vill dock icke begagna denna formella brist såsom skäl till afslag å hela frågan. Detta är väl icke värdt nu, då intelligensens mäktigaste förkämpar ansett, att Herr Talmannens vägran af proposition på remiss af Herr Staaffs motion icke utgör någon prejudice för detta fall. Jag anhåller dock om afslag å Utskottets tillstyrkande af motionen.

Herr Liss Olof Larsson: Jag vill icke yttra mig om det grundlagsenliga i frågans behandling, men jag är icke heller ledsen att hafva öppnat en diskussion, under hvilken man fått höra så många vackra saker, att det varit synd att ej få höra dem, synnerligast från talaren på södermanlandsbänken, från hvilken det är ganska egendomligt att höra något, om icke då det gäller att understödja en fråga som är i ropet. Innan han yttrade sig, borde han dock hafva läst igenom Kongl. Maj:ts proposition och den ifrågavarande motionen. Han yttrade, att då flera personer för deltagande i den föreslagna färden ville våga lifvet, kunde väl staten släppa till 25,000 kronor. Jag anser mig dock icke behöfva erinra någon annan än möjligen honom, att här icke är fråga endast derom.

Jag befinner mig i en ganska egendomlig ställning i denna fråga. Jag trodde nemligen att, då jag uppträdde till försvar för Kongl. Maj:ts proposition, jag skulle få understöd från statsrådsbänken, men till min stora öfverraskning har jag funnit att Herr Sjöministern är färdig att gå från den Kongl. propositionen och förorda ännu större anslag, ehuru, som jag redan nämnt, saken blifvit pröfvad af Kongl. Maj:t. Herr Statsrådet sade, att det var ledsamt att han icke i denna sak tagit i betraktande allt hvad af motionären Herr Wærn sedan blifvit påpekadt. Jag har således blifvit sviken i min förhoppning om att denna sak undergått en noggrann pröfning, innan Kongl. Maj:t framlagt densamma för Riksdagen. För min del får jag säga, att de af motionären meddelade upplysningar äro af den beskaffenhet, att hvilken som helst skulle känna dem, om han haft tillgång till nödiga handlingar i målet. Derföre att Kongl. Maj:t icke velat gifva mer än hvad som blifvit begärdt för ändamålet, vill Herr Wærn göra det: se der hela motiveeringen för detta förslag.

Ett yttrande af mig, då jag förra gången hade ordet, har gifvit anledning till den missuppfattning, att jag skulle hafva sagt att i den

Kongl. propositionen funnes åtskilligt som jag då citerat. Med anledning häraf ber jag få förklara, att min mening icke var att påstå det Kongl. Maj:t sagt hvad jag ur den Kongl. propositionen anförde, utan att det var ett citat af Professor Nordenskiölds yttrande som jag uppläste, samt att jag följaktligen icke ville lägga Kongl. Maj:t utan Professor Nordenskiöld till last innehållet af detta citat. Jag nämner detta derföre att jag anser det hafva varit önskligt, om Professor Nordenskiöld hade lofvat oss något mindre ståtliga resultat af sin tillämnade expedition, ty nu har han verkligen i detta hänseende gifvit oss så orimliga förespeglingar, att jag antager att han måtte tro oss om att nappa på hvilken krok som helst, som han behagar lägga för oss. För min del tycker jag det vore bra, om han hölle endast tiondeln af hvad han lofvat.

*Om anslag till
en vetenskaplig
expedition.
(Forts.)*

Oafsedt det mer eller mindre grundlagsenliga uti att nu behandla en motion som, ehuru tillhörande ständigt Utskotts handläggning, blifvit väckt efter motionstidens slut, ber jag endast att fortfarande få yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition oförändrad.

Herr Lind: Jag hade icke ämnat uppträda i denna fråga, men jag har blifvit uppkallad af Herr Rydin, som nyss påstod att den förevarande Kongl. propositionen inkommit till Riksdagen efter motions-tidens slut. Detta tror jag vara ett stort misstag af honom, ty det heter ju här i betänkandet, att den Kongl. propositionen blifvit afåten till Riksdagen den 18 Januari innevarande år, och den dagen måtte väl hafva inträffat före motionstidens slut. Härmed må dock vara huru som helst, så tror jag dock, i likhet med Herr Ola Andersson, att man icke handlat fullt grundlagsenligt, då man långt derefter tillåtit remiss å en af Herr Wærn väckt motion efter motionstidens slut.

Af denna anledning instämmer jag i Herr Ola Anderssons yrkande.

Herr Rydin: Jag ber, med anledning af den siste talarens yttrande, endast att få upplysa, att ifrågavarande Kongl. proposition väl slutbehandlades i statsrådet den 18 Januari innevarande år, men att densamma icke inkom till Riksdagen förr än den 2 derpå följande Februari.

Öfverläggningen var slutad. Efter det propositioner gifvits i öfverensstämmelse med de gjorda yrkandena, biföll Kammaren hvad Utskottet hemställt i samtliga momenten af förevarande punkt.

§ 2.

Fortsattes den i Kammarens sammanträde den 30 nästlidne Mars började föredragningen af Lag-Utskottets utlåtande N:o 24, i anledning af väckta motioner om ändring i gällande bestämmelser angående presterliga sysslors tillsättande; och förekom dervid i ordningen

Punkten 2.

Utskottet hade här, i anledning af den del af Herr *Fr. Grafströms* i protokollet för nyssnämnda dag omförmälda motion, N:o 6, deruti

*Om indigenats-
rättens upp-
häfvande.*

Om indigenats-
rättens upp-
håfvande.
(Forts.)

förslag framstälts om aflåtande af en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t, innefattande anhållan, att Kongl. Maj:t täcktes bereda en sådan förändring i nu gällande lagstiftning för presterlig befodringsrätt, att presterlig syssla kunde sökas af kompetent sökande, tillhörande hvilket stift som helst, gjort den hemställan:

att berörda förslag icke måtte af Riksdagen bifallas.

Sedan föredragning skett af nämnda hemställan, mot hvilken reservationer inom Utskottet afgifvits dels af Herr *Torpadie* och dels af Herr *Anders Persson*, yttrade

Herr *Torpadie*: Såsom reservant mot Utskottets utlåtande i denna punkt ber jag att få yttra några ord.

Frågan om upphåfvande af den så kallade *jus indigenatus* är ingalunda ny. Redan för 11 år sedan väcktes den vid riksdagen och bifölls af begge Kamrarne. Derpå hänsköts frågan till 1868 års Kyrkomöte, som dock inskränkte sitt bifall till den af Riksdagen jemväl beslutade förändring i afseende å rätt för prestkandidater att erhålla anställning i hvilket stift de helst åstundade. Sedermera hvilade hela saken ända till 1876 års riksdag, då frågan i denna jämförelsevis lilla del väcktes, om jag ej minnes orätt, af Herr *Schönback* i Första Kammaren. Jag hade då tillfälle att såsom ledamot af Lag-Utskottet deltaga i frågans förberedande behandling och yttrade dervid som min mening, att Utskottet borde tillstyrka ett fullständigt upphåfvande af *jus indigenatus*. Men jag kunde icke yrka bifall till min då afgifna reservation, emedan den i sjelfva verket, såsom man ock gjorde mig uppmärksam uppå, gick längre än motionären åsyftat. Reformen, i den utsträckning motionären gifvit densamma, blef dock Riksdagens och Kongl. Maj:ts samfälda beslut, och ny författning i ämnet utfärdades. Sedermera väcktes frågan ånyo vid sislidet års riksdag af Herr *Grafström*. Den afstyrktes då af Lag-Utskottet, men på yrkande, som jag tog mig dristigheten att i denna Kammare framställa, biföll Kammaren med — jag medgifver det — en ringa majoritet för sin del ett fullständigt upphåfvande af indigenatsrätten. Frågan har i år ånyo framkommit till följd af samme motionärs förslag, och Lag-Utskottet har ånyo afstyrkt bifall dertill utan att för sin hemställan anföra andra skäl än dem, som anfördes nästlidna år. Dessa skäl äro också hufvudsakligen desamma, på hvilka 1868 års Kyrkomöte grundade sitt afstyrkande af frågan, då densamma der behandlades.

Jag vill nu icke trötta Kammaren med ett upprepande af hvad jag förra gången yttrade i frågan; jag vill endast i största korthet, i anledning af påståendet att indigenatsrättens afskaffande icke skulle leda till någon fördel för presterskapet, rekapitulera, att jag ingalunda sett denna fråga från synpunkten att bereda presterskapet fördelar, utan endast på sjelfva sakens beskaffenhet. Att den så mycket omtalade kontinuiteten inom konsistorium af dess öfversigt öfver presterskapet skulle genom indigenatsrättens borttagande rubbas, det är visserligen sant, men jag ber få erinra om, hvad jag nämde i fjor, att, då presten i ordets egentliga bemärkelse är en offentlig man, det

synes icke vara svårt att kontrollera hans verksamhet. För öfrigt synes det mig vara skäl i, att man någon gång får bort denna institution, som min granne, Herr Lyth, i fjor med rätta benämnde en medeltidsinstitution. Intet annat protestantiskt land, så vidt jag vet, har ett dylikt stadgande, och jag kan icke se, hvarför det längre skall hos oss bibehållas. Det heter i den heliga urkunden, att Guds ord icke är bundet; och då så är, kan jag ej se, hvarför Guds ords tjenare skola vara bundna, och hvarför icke presten skall få söka den plats, som anstår honom, den må vara här eller der.

Om indigenatsrättens upphäfvande.
(Forts.)

Slutligen vill jag bedja att få vidröra ett skäl, som jag ofta hört anföras såsom talande mot indigenatsrättens borttagande. Man har nemligen framhållit nödvändigheten af att presten lefver och verkar inom den ort, han tillhör genom födseln eller som han bättre har reda på. Detta skäl synes mig vara temligen svagt. Svenska folket har nemligen en stor fördel framför andra nationer deri, att det hufvudsakligen är ett homogent folk, med undantag af några tusen lappar och finnar. Skilnaden är icke så stor, att det betyder något, om presten flyttar från en ort till en annan.

Jag vill icke längre upptaga Kammarens tid, jag vill endast hemställa, det Kammaren ville, med afslag å Utskottets hemställan, bifalla Herr Grafströms förslag, eller att Riksdagen måtte till Kongl. Maj:t afgifva underdånig skrifvelse, innefattande anhållan att Kongl. Maj:t täcktes bereda en sådan förändring i nu gällande lagstiftning för presterlig befodringsrätt, att presterlig syssla kan sökas af kompetent sökande, tillhörande hvilket stift som helst.

Herr Talmannen aflägsnade sig nu, och Herr vice Talmannen öfvertog ledningen af förhandlingarne; hvarefter ordet lemnades till

Herr Thomasson, som anförde: Jag kan icke ur principiell synpunkt försvara indigenatsrätten, men jag har ansett mig icke kunna tillstyrka dess afskaffande, emedan jag biträdt Utskottets förslag i första punkten af detta betänkande. Nämnda förslag förutsätter nemligen för upprättande af förslag till presterliga sysslor noggrann personlig kännedom hos stiftsstyrelsen om de sökande; men det är uppenbart, att förvärfvandet af en sådan personlig kännedom skulle ytterligt försvåras, för att icke säga omöjliggöras, i händelse ansökningsrätten utsträcktes öfver hela riket. Nu är visserligen sant, att Utskottets förslag i första punkten fallit, men jag är öfvertygad om, att den förändring af våra presterliga befodringslagar, som utan tvifvel snart skall komma till stånd, skall gå i den riktning, att icke blott afseende fästes på skicklighet och förtjenst, så fattade som i Kongl. cirkuläret af 1786, eller såsom lärdom och tjenstår, utan äfven behörig hänsyn tages till församlingarnes speciella behof och den sökandes lämplighet för den sökta sysslan, hvadan personlig kännedom i alla händelser kommer att blifva behöfelig. Vid sådant förhållande torde det icke vara klokt att nu borttaga indigenatsrätten, utan låta dermed anstå, till dess att frågan derom kan komma under ompröfning i sammanhang med ordnandet af det presterliga befodringsväsendet i öfrigt.

Jag yrkar derföre bifall till Utskottets afstyrkande hemställan.

Om indigenats-
rättens upp-
häfvaende.
(Forts.)

Herr Rundgren: Jag vill icke inlåta mig i granskning af fördelarne eller olägenheterna af indigenatsrättens bibehållande eller förkastande, utan endast i korthet såsom min åsigt förklara att, då, såsom känt är, frågan om prestbefordringslagarne ännu är oafgjord, men utan tvifvel förekommer till behandling vid innevarande års kyrkomöte, jag icke anser det vara skäl för Riksdagen att uttala en opinion i fråga om indigenatsrätten, emedan naturligtvis uppfattningen af denna sak måste vara beroende på huru de presterliga befordringslagarna för framtiden komma att gestalta sig. Klart är nemligen, såsom ock af en föregående talare påpekats, att om åt domkapiteln lemnas större frihet än hittills att vid förslags upprättande taga hänsyn till förtjenst och skicklighet, den personliga kännedomen om presterskapet blir af synnerlig vikt, och att således just i sådan händelse indigenatsrätten icke kan upphävas. Egentliga anledningen hvarföre jag instämmer med Lag-Utskottets förslag är således den, att jag anser att man först bör afvakta huru de presterliga befordringslagarna komma att ordnas, innan man gör en brytning i hittills gällande, med vår lagstiftning och våra vanor sammanvuxna förhållanden.

Jag yrkar bifall till Lag-Utskottets förslag.

Herr Wieselgren: Oftast, då kyrkliga lagfrågor varit å bane, hafva de framkallats af omtanke för församlingarnes intresse. Den här föreliggande frågan åter är af beskaffenhet att man vid dess afgörande torde i främsta rummet böra taga presternas intresse i betraktande. Ovedersägligt ligger det en obillighet deri, att en prestkandidat, då han går in i ett stift, är, så vidt tillfälliga omständigheter icke mellankomma, bunden vid detta stift och beroende af de förhållanden, som inom detsamma i öfrigt kunna förefinnas eller komma att utveckla sig. Så t. ex. inträffar det ofta, att under det i det ena stiftet en prest först vid 50 eller 60 års ålder blir befordrad, i det andra en hans medbroder vinner befordran vid jembförelsevis unga år, utan att dock i förra fallet den långsammare framgången behöft bero på något fel hos den obefordrade, liksom icke heller i senare fallet den hastigare framgången kunnat anses såsom grundande sig på den befordrades så mycket större förtjenst. Begge dessa förhållanden bero nemligen på den bekanta och numera i de flesta andra lifvets omständigheter erkända lagen om tillgång och efterfrågan. I det ena fallet har prestmannen inkommit i ett stift, hvarest de redan befordrade längre och mera allmänt suttit kvar vid sina pastorat, och någon vakans derigenom sällan yppats; häraf har åter följt att de obefordrade fått vänta dess längre. I det senare fallet åter har anledningen till den hastigare vunna befordran varit att finna i de många ledigheter, som genom någon tillfällighet uppstått inom det stift, i hvilket den andre ingått; han hinner kanske knappt uppnå den lagbestämda åldern, innan han har pastorat.

Under sådana förhållanden är det sannerligen icke att förundra sig öfver, då man hör redan till åren komna pastorsadjunkter eller komministrar beklaga sig öfver den orättvisa som ligger deri, att de äro bundna vid sitt stift samt derigenom förmenade att söka pastorat t. ex. i stiftet bredvid, der måhända unga män, hvilka sutto på skol-

bänken då dessa andra redan hunnit mogen ålder, vunnit den befördran, den åldrige prestmannen inom andra stift ännu alltid förgäfvat eftersträfvat.

Om indigenatsrättens upphäfvande.
(Forts.)

Detta, säger man emellertid, kan ju vara illa nog; men då Kongl. förordningen af den 4 November 1876 ännu är så ny, bör man vänta tills man erfarit dess verkningar; dessförinnan bör man icke besluta sig för några förändringar deri. Jag tror dock, att de öfverklagade missförhållandena icke gerna kunna väntas under påverkan af nämnda förordning gestalta sig annorlunda, än att de blifva ännu större. Ty genom nämnda Kongl. förordning är ju numera de unga prestkandidaterne medgifvet, att oberoende af deras födelseort ingå i hvilket stift de önska. Följden blir naturligtvis den, att vid den tidpunkt, då prestkandidaterne (antalet af de från akademierna utgående har de senare åren starkt ökat) skola ingå i presteståndet och välja det stift, der de önska verka, de naturligtvis göra sig underrättade om förhållandena inom de olika stiften och de fleste välja det, der största antalet vakanser äro att i den närmaste framtiden förvänta. Men icke många år derefter kan förhållandet vara betydligt olika. Der man väntade talrika vakanser, hafva sådana blott sparsamt inträffat; genom den starka tillströmningen af unga prestkandidater har emellertid öfverflöd på presterliga krafter derstädes uppstått, och utsigten till befördran blifvit i samma mån dålig, under det deremot i ett annat stift, dit endast ett fåtal yngre krafter dragit sig, så många ledigheter inträffat, att man för deras fyllande lider brist på prester. Dessa missförhållanden synas mig ej kunna utjemnas på annat vis än det gamla vanliga vid sådana, alltid till en viss grad ekonomiska förhållanden, nemligen att utvidga — om jag får begagna ordet — »marknaden» till dess rymligaste gränser, d. v. s. utsträcka rätten att söka presterliga sysslor till hela riket. Derigenom skulle man säkerligen undgå att få höra klagomål från än det ena än det andra stiftet öfver den gruffiga prestbristen, som vållar att man knappast kan uppehålla gudstjensten i församlingskyrkorna, under det tillgången på prester inom andra stift samtidigt är ganska god. Om ansökningsrätten göres fri, skola dessa förhållanden utjemna sig sjelfva.

De skäl som blifvit anförda emot upphäfvande af den s. k. jus indigenatus och medgifvande för prestman att söka prestsysslor öfver hela riket äro så ofta anförda och diskuterade, att jag icke vågar upptaga Kammarrens tid med att nu igen söka vederlägga dem. Jag inskränker mig till att under förhoppning att Kammarren vidhåller sitt, såvidt jag minnes rätt, två gånger förut fattade beslut i frågan, vördsam samt yrka bifall till det af Herr Torpadie framställda yrkandet om bifall till Herr Grafströms motion.

Herrar *Ivar Månsson* och *O. B. Olsson* instämde med Herr *Wieselgren*.

Herr *Uhr*: Icke blott på de skäl, som af åtskilliga föregående talare blifvit framhållna för bifall till motionen, utan äfven på grund af ett skäl, som af en ärad talare i mitt granskning nyss anfördes mot motionärens förslag, nemligen att kyrkomötet tillstundar, yrkar jag för

*Om indigenats-
rättens upp-
håfvande.
(Forts.)*

min del bifall till motionen. Just derföre, att Kyrkomötet nästa höst samlas och frågan om ändringar i de presterliga befordringslagarne då torde förekomma, anser jag önskvärdt, nyttigt, kanske till och med nödvändigt att Riksdagen uttalar sin opinion, hvarigenom jag tror att frågans behandling vid kyrkomötet skall leda till helt annat resultat än talaren förutspådde. Jag yrkar alltså afslag å Utskottets hemställan och bifall till motionärens förslag.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad, gaf Herr vice Talmannen propositioner, enligt de meningar som blifvit framställda, dels på bifall till Utskottets hemställan och dels på yrkandet att, med afslag å samma hemställan, Herr Grafströms ifrågavarande förslag måtte bifallas; och förklarade Herr vice Talmannen sig hafva funnit den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering blef begärd, i anledning hvaraf en omröstningsproposition af följande lydelse uppsattes, justerades och anslogs:

Den, som bifaller hvad Lag-Utskottet hemställt i 2:a punkten af utlåtandet N:o 24,

röstas Ja;

Den det ej vill,

röstas Nej;

Vinner Nej, har Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, bifallit Herr Grafströms motion uti ifrågavarande del.

Omröstningen försiggick och utföll med 42 ja mot 51 nej; hvadan Kammaren beslutat enligt nej-propositionen.

*Om förändrade
bestämmelser
rörande
prestval.*

Punkten 3.

I sin motion, N:o 35, hade ledamoten af Andra Kammaren Herr O. B. Olsson föreslagit: »att Riksdagen måtte till Kongl. Maj:t aflåta underdånig skrifvelse, innefattande anhållan att Kongl. Maj:t täcktes stadga de ändringar i Kongl. förordningen den 1 April 1843, att den samma hädanefter måtte erhålla följande bestämmelser:

1:o att, vid inträffad ledighet i ordinarie presterlig befattning, församlingen eger att fritt kalla till afläggande af prof för den lediga platsen kompetente prestmän, hvarvid hvar och en anses kallad, som af någon vid prestval röstberättigad bland församlingens medlemmar å för sådant ändamål vid inträffad ledighet ofördröjligen af kyrkorådet sammankallad kyrkostämma i sådant hänseende blifvit anmäld.

2:o att, efter aflagda prof af dem som kallelsen emottagit, omröstning inför kyrkorådet anställas, dervid hvarje röstberättigad eger att sin röst afgifva på en af dem, som aflagt prof. Efter verkställd omröstning uppförer kyrkorådet på förslag af de tre, som erhållit de flesta rösterna, samt insänder detta förslag, allt efter den presterliga lägenhetens natur, till Konungen, vederbörande domkapitel eller

*Om förändrade
bestämmelser
rörande
prestval.
(Forts)*

patronus, hvarefter, vid kyrkoherdebeställning i regala pastorat, Konungen, vid konsistoriel lägenhet domkapitlet, och vid patronel patronus — der dennes samtycke kan erhållas till sådan inskränkning i hans rätt — till sysslan utnämner en af de tre å förslaget uppförda. Hafva vid första omröstningen färre än tre prestmän erhållit röster, anställs val ånyo till besättande af det eller de återstående förslagsrummen, ända till dess tre å förslaget blifvit uppförda;

3:o att vid prestval alla fullmyndige och välfrejdade, den ifrågasvarande församlingen tillhöriga, lutherska kyrkans medlemmar, hvilka sjelfva bidra till underhåll af presterskapet i församlingen, äro röstberättigade och hvardera ega lika rösträtt; att ingen får vara fullmäktig för mer än en röstberättigad, samt att röster afgifvas genom slutna sedlar.»

Utskottet hade rörande denna motion hemställt:

att densamma måtte lemnas utan vidare afseende.

Mot nämnda hemställan hade Herr *Torpadie* inom Utskottet anmält reservation med förordande af bifall till det förslag, som innefattades i 3:dje punkten af Herr O. B. Olssons ifrågasvarande motion.

Efter föredragning af Utskottets förslag anförde

Herr O. B. Olsson: I 1571 års kyrkoordning är stadgadt, att svenska folket hade frihet och rättighet att sjelf kalla och välja sina församlingslärare. Men genom förordningarne 1686, 1739 och 1843 äro allt flera inskränkningar gjorda på denna folkets fria rätt. Det måste väl medgifvas, att det numera egentligen är de döda tingen som tillsätta presterna: hemmansrantor, glaspottor, masugnar, stångjernshammare m. m. sådant. På dessa och dylikt är rösträtten beroende. Men detta kan väl icke vara lämpligt i en tid, sådan som denna. Det kan väl icke heller förnekas, att den fattige fullt upp så väl som den rike behöfver själavård. Då så är förhållandet, torde det väl vara i högsta måtto obilligt, att icke den mindre bemedlade skall vara berättigad att få deltaga i valet af sin församlingslärare, utan att det skall vara för mögenheten ensamt förbehållet att utöfva detta viktiga förtroendeuppdrag. Det är min fullkomliga öfvertygelse att, om man vill att statskyrkan skall uppehållas — hvilket jag för min del gerna önskar — reformer i många hänseenden äro nödiga, men synnerligast hvad beträffar tillsättande af församlingslärarne. Man har exempel i denna väg från Skotland, hvarest vid sidan af statskyrkan uppstått en frikyrka, som i viss mån har kanske till och med större inflytande än den förra. Så fruktar jag att det kommer att gå, om icke värre, äfven hos oss, derest icke behöfliga reformer i tid vidtagas, och derföre gjorde man väl emot sig sjelf och kyrkan, om man såge till att den stora missbelåtenhet, som på många ställen i detta afseende eger rum, blefve så småningom utplånad. Jag skall be att få återropa ett yttrande, som faldes af Professor Cornelius vid ett prestmöte i Upsala för 12 eller 13 år sedan, då han sade att bland de frågor, som förelägo inom det

*Om förändrade
bestämmelser
rörande
prestval.
(Forts.)*

kyrkliga området, vore den om det lämpligaste sättet för ecklesiastik befordring en af de mest brännande. Var förhållandet sådant för så pass lång tid sedan, kan man väl antaga, att det icke är det mindre nu. Jag vågar till och med påstå, att den stora söndring genom separatism, som råder i vårt land, till väsentlig del härleder sig just derifrån, att folket i allmänhet har så liten del i afgörandet af församlingens angelägenheter, synnerligast då fråga är om tillsättande af deras församlingslärare. Vill man bortse från sjelfva valsättet, skall jag med tacksamhet erkänna, att den nuvarande regeringen i väsentlig mån gått församlingarnes önskingar till mötes i afseende på pastors-tillsättningar, då dessa uttalat sig något så när enhälligt eller med större majoritet, om ock en och annan församling har anledning beklaga sig öfver att regeringen under senaste tiden icke fästat tillbörligt afseende å deras vid val af församlingslärare nog tydligt uttalade åsigt. Men äfven om regeringen sålunda i allmänhet tillgodosett församlingarnes behof — hvilket jag villigt erkänner — kvarstår dock sjelfva valsättet oförändrat. Det är i detta hänseende ganska anmärkningsvärdt att läsa det utlåtande, som Högsta Domstolen afgifvit öfver det förslag till kyrkolag, som en af Kongl. Maj:ts tillsatt komité uppgjort. Jag skall taga mig friheten att ur detta utlåtande uppläsa några rader af det yttrande, som en af Högsta Domstolens ledamöter haft. Justitierådet Lindhagen yttrar nemligen följande ord: »Äfven sättet, på hvilket församlingarnes själasörjare utses, får härvid icke fränkännas all vikt. I afseende å rösträtten vid prestval hänvisar förslaget till rösträtten vid kyrkostämma, hvilken beräkningsgrund är egnad att hos församlingsmedlemmarne utesluta så godt som allt intresse för prestvalen. Det kan med skäl sättas i fråga, om ej här är rätta stället att tillämpa den lika rösträtten efter hufvudtalet för alla röstberättigade.» Det är verkligen ganska betecknande detta yttrande af en ledamot af den lagskipande makten.

I afseende å min motion har Utskottet nu visserligen erkänt det tilltalande i de af mig föreslagna grunder för presterliga sysslors tillsättande och således medgifvit motionens rättighet. Men Utskottet har det oaktadt icke kommit till annat resultat än till en hemställan om afslag å motionen.

Jag skall nu be att få yttra mina betänkligheter i fråga om Utskottets uttalande om valsättet. Utskottet säger: »Häraf skulle åter vanligen uppstå stor röstsplittring, och förslagsrummen sålunda komma att intagas på grund af ett fåtal röster; men gifves deremot, med det af motionären förordade valsätt, att hvarje röstande endast röstade på ett namn, rösterna med mera enhällighet åt en person, skulle detta oftast komma att bestämma den slutliga tillsättningen, denna nedsjunka till allenast en bekräftelse af församlingens val, och den garanti, som vore afsedd med den åt annan myndighet lemnade utnämningen, försvinna.» Det förefaller mig ganska besynnerligt, att Utskottet å ena sidan är rädd för en allt för stor röstsplittring, men å andra sidan fruktar att rösterna med allt för stor enhällighet skola falla på en person. Utskottet yttrar vidare i afseende å de konsistoriella pastoraten: »Då Utskottet detta oaktadt saknar anledning antaga, det de konsistoriella pastoratens invånare skulle, mot rätt till dylik kallelse och dylikt för-

slags uppsättande, vilja afsäga sig den nu dem tillkommande rätt att medelst sitt val falla det afgörande utslaget vid tillsättningen af sina prester» etc.

Det torde förlätas mig, om jag vågar i detta fall hysa andra åsigtter än Utskottet. Jag tror, att församlingsmedlemmarna i de konsistoriella pastoraten skulle gerna uppoffra sin rätt att bestämma tillsättningen genom att välja en af de tre personer som domkapitlet uppfört å förslaget. Ty det skulle lätt kunna hända, och det har till och med inträffat, att domkapitlet å förslaget uppfört tre personer, af hvilka församlingen icke velat hafva någon till själasörjare; men det oaktadt har församlingen, om hon velat begagna sig af sin rösträtt, tvungits att rösta på en af dem. Skulle deremot mitt förslag blifva antaget, och församlingen således erhålla rätt att sjelf uppföra tre personer å förslaget, så skulle församlingen åtminstone få till prest en af dem, hon önskat.

Om församlingarne sjelfva, det vill säga alla fullmyndige och välfrejdade, till lutherska kyrkan hörande medlemmar af församlingen, hvilka bidraga till presterskapets aflönande, erhålla rättighet att välja församlingslärare, tror jag icke att derigenom skulle uppstå ringaste fara. Vi hafva i det fallet ett exempel i Göteborgs stads domkyrkoförsamling, hvilken af Konung Gustaf II Adolf erhöi och allt sedan den tiden bibehållit den rättigheten att alla till denna församling hörande fullmyndige personer skulle få välja sin församlingslärare, och denna rätt var icke endast medgifven män utan äfven kvinnor. Då Göteborgs församling under så lång tid utöfvat denna rättighet utan att man försport att någon fara derigenom uppstått — tvärtom, församlingen har under en lång följd af år, oaktadt denna vidsträckta valrätt, alltid haft utmärkta predikanter — tror jag icke att man i det hänseendet behöfver hysa några farhågor, oaktadt Utskottet af denna orsak icke ansett sig kunna acceptera min motion.

Då Första Kammaren redan godkänt Lag-Utskottets afstyrkande af min motion, vill jag icke nu göra något yrkande på bifall till densamma.

Häruti förenade sig Herr *Per Nilsson* i Kulhult.

Herr Clairfelt: I likhet med motionären finner jag det upprörande att icke hvarje fullmyndig och välfrejdad församlingsmedlem, som bidrager till underhållet af presterskapet i församlingen, skall vara berättigad att deltaga i val af prest, utan att egandet af sådana döda ting, som fastighet, hemmansränder och dylikt skola bestämma utgången af valet. Utskottet har visserligen sagt, att om motionärens förslag i denna del skulle antagas, »skulle detta valsätt ofta bestämma den slutliga tillsättningen och denna endast nedsjunka till allenast en bekräftelse af församlingens val.» För min del skulle jag anse detta särdeles lyckligt och församlingen välgörande, ty den person församlingen sjelf önskar och väljer till sin själasörjare, den bör också som sådan bekräftas. Erfarenheten har äfven visat oss att just personer, som minst deltaga i det andliga lifvet inom församlingen, oftast bestämma utgån-

Om förändrade
bestämmelser
rörande
prestval.
(Forts.)

gen vid prestval, nemligen de som betala största fastighetsskatterna och innehafva de största hemmansrättorna, utan att dessa derföre hafva samma intresse af valets utgång, som många, hvilka äro alldeles uteslutna från valet. Då emellertid motionären sjelf icke velat framställa något yrkande på bifall till motionen och då Första Kammaren dessutom redan afslagit hans framställning och bifallit Utskottets hemställan, skall icke heller jag göra något yrkande i saken, men jag har dock velat till protokollet nedlägga min mening och på samma gång uttrycka min varma önskan att den tid snart måtte varda kommande, då den af motionären uttalade åsigt också blir Riksdagens.

Herrar *Ola Månsson, Per Nilsson* i Vittjerf, *Sven Andersson, Westin, Ivar Månsson, Hagerman* och *P. N. Bergström* instämde med Herr Clairfelt:

Herr Torpadie: Hade den ärade motionären inskränkt sin motion endast till det, som finnes intaget i dess tredje moment, så skulle jag för min del varit mera belåten med motionen än jag nu kan vara, ty uti hvad han i detta tredje moment säger är jag fullkomligt öfverens med honom och skrifver äfven gerna under på den siste ärade talarens yttrande, att af alla principer, man kan lägga till grund vid prestval, är den plutokratiska den minst kristliga och sämsta.

Hvad deremot vidkommer förslaget i öfrigt, sådant det af Herr Ola Bosson Olsson blifvit framställt, får jag bekänna, att jag delat de betänkligheter mot detsamma, som af Utskottets majoritet blifvit framdragna.

I strid med den ärade motionären tror jag icke att det är så alldeles gifvet att församlingsboarne i konsistoriella gäll skola vilja afstå från den rättighet, de nu hafva, att välja en af de tre prestmän, domkapitlet uppför på förslag, och i stället öfverlemla denna rätt åt kyrkorådet. Så som kyrkorådets ledamöter nu väljas och med all aktning för denna myndighet, får jag dock bekänna att jag har större förtroende för konsistorium än för kyrkorådet. Men jag upprepar ännu en gång, att i fråga om rösträtten, anser jag alldeles orimligt att stå kvar vid det valsätt vi nu hafva, der personlighetsprincipen alldeles icke kan göra sig gällande, utan det endast är penningen som har makten.

Då motionären sjelf icke framställt något yrkande, skall jag icke heller tillåta mig att framställa något. Men då hela motionen är behandlad i ett sammanhang och jag reserverat mig endast emot Utskottets hemställan hvad angår sista punkten af motionen, så befinner jag mig i den belägenheten, att jag icke kan yrka bifall till Lag-Utskottets hemställan i dess helhet; och något särskildt yrkande om bifall till tredje punkten af motionen vill jag icke heller framställa.

Herr Talmannen, nu återkommen, lemnade derpå ordet till

Herr Ehrenborg, som yttrade: Jag är hufvudsakligen förekommen af den siste ärade talaren. Det är väl icke värdt att Kammaren här skulle opinera i den mera svårlösta frågan om sätt för kallelse till

*Om förändrade
bestämmelser
rörande
prestval.
(Forts.)*

presterliga sysslor och för upprättande af förslag m. m.; men i fråga om det som innefattas i tredje momentet af motionen synes det mig vara ganska lämpligt att uttala en opinion, nemligen om rösträtten. Vore här fråga om bidrag till aflöning af presterskapet, så kunde man väl icke frångå den grundsatsen att hvar och en bör rösta i förhållande till sitt bidrag men då fråga är om valet af själasörjare, så bör väl bland de bidragande hvar och en, som är fullmyndig och välfrejdad, med lika röst deruti deltaga. Ty den enes omdöme och behof af själasörjare bör lika högt uppskattas som den andres. Icke kan det väl försvaras att fastigheter, qvarnar, härdar, sågar och dylikt skola rösta i fråga om val af den ene eller den andre prestmannen.

Jag uppfattade icke rätt den föregående talarens slutyrkande; men var det icke sådant som jag föreställer mig, så vill jag det föreslå, att Kammaren måtte besluta att Riksdagen ingår till Kongl. Maj:t med en underdånig skrifvelse i det syfte, som i momentet 3 uti Herr Ola Bosson Olssons motion omförmäles.

Herr Wieselgren: Då från det samhälle, för hvilket äfven jag har den äran att vara representant, grunddragen blifvit hemtade till det förslag, som af motionären framställts, anser jag mig böra yttra några ord om samma förslag. Och jag vågar då först uttala den förmodan, att hvar och en, som känner Göteborgs domkyrkoförsamlings historia skall kunna vitsorda rigtigheten af det omdöme, motionären tillåtit sig, da han yttrat att den frihet, staden Göteborgs grundläggare i fråga om prestval lemnat åt nämnda församling, icke, så vidt någon känner, hittills blifvit missbrukat. Det är dock derföre icke sagdt — jag medgifver det villigt — att, derför att denna församling, som redan från sin tillkomst bestod af personer i någon mån vana vid själfstyrelse, alltid iakttagit måtta och försigtighet i begagnandet af den åt densamma förlänade rättigheten, samma varsamhet äfven skall kunna förutsättas hos de väljande inom alla andra församlingar; och då jag medgifver befogetheten af de i detta hänseende framställda betänkligheter, skall jag således icke heller vägra att för min del tillstyrka bifall till Lag-Utskottets hemställan i afseende å momenten 1 och 2 i motionärens förslag. Hvad deremot angår den tredje punkten, tror jag, i likhet med åtskillige andre talare, att det vore Andra Kammaren värdigt att uttala ett omdöme i den rigtning motionären föreslagit. Ty ingen kan väl påstå, att det icke är en riktig grundsats, att vid val af själasörjaren »alla fullmyndige och välfrejdade församlingen tillhörande kyrkans medlemmar, som deltaga i underhållet af presterskapet», skola vara röstberättigade och dervid ega lika rösträtt.

Det säges visserligen i Utskottets betänkande att derest det inträffade att många röstade på en person, så skulle rösterna falla så enstämmigt på denne, »att detta oftast skulle komma att bestämma den slutliga tillsättningen» och »denna nedsjunka till allenast en bekräftelse af församlingens val». Men i Göteborgs domkyrkoförsamling har allt ifrån stadens grundläggning detta inträffat, ty församlingens privilegier innehålla, att åt den person, som vid anställt val erhållit de flesta rösterna, skall Kongl. Maj:t lemna fullmakt. Enligt Utskottets mening skulle således Kongl. Maj:ts myndighet, hvad beträffar denna försam-

*Om förändrade
bestämmelser
rörande
prestval.
(Forts.)*

ling befunnit sig stadigt »sjunken» under århundraden. Jag för min del tror dock att Kongl. Maj:t bör anses hafva från denna synpunkt betraktat sin utfästelse att såsom församlingens själasörjare befullmäktiga den man för hvilken församlingen visat sig ega största förtroendet.

Då tiden redan är långt framskriden, vill jag icke vidare upptaga densamma, utan ber endast att få instämma i det yrkande, som af den näst föregående talaren blifvit framställt.

Herr *Uhr* instämde i Herr Wieselgrens yttrande.

Herr Thomasson: Fastän motionären icke yrkat bifall till sitt förslag i någon del, hafva likväl två talare framställt ett sådant yrkande i afseende på tredje punkten. Detta tvingar mig att vid denna sena timme för ett ögonblick upptaga Kammararens tid.

Såsom jag nämnde är det tredje punkten af motionen, till hvilken man yrkat bifall. Denna punkt innehåller ett förslag om införande af personlig rösträtt vid prestval. Men jag kan för min del icke finna hvarföre, då man anser att alla myndiga och välfrejdade personer böra ega rätt att deltaga i prestval, man icke helt genomför denna princip, utan vill lemna denna rättighet allenast åt de fullmyndiga och välfrejdade församlingsmedlemmar, som *bidraga till presterskapets underhåll*. Öfver denna inkonsequens, som torde innebära något lika upprörande som de förhållanden öfver hvilka motionären och en annan föregående talare klaga, faller motionären sjelf domen, då han yttrar i sin motion:

»Om någonsin personlighetsprincipen bör tillämpas, så är det väl vid prestval, enär vid desamma numera efter kommunalförfattningarnes tillkomst rent andliga intressen äro i fråga, hvarföre ock den ena församlingsmedlemmen dervid borde ega lika talan med den andra, oberoende af deras olika förmögenhetsvilkor, eftersom den enes själ är lika dyrbar och behöfver lika mycken andlig vård som den andres». Detta tänkvärda yttrande torde ådagalägga, att om man vill införa den personliga rösträtten, så måste man utsträcka den till alla församlingens välfrejdade och myndige medlemmar utan afseende på huruvida de bidraga till prestens aflöning eller icke.

Vill man icke gå in härpå, torde det vara för tidigt att slå in på denna väg. För min del vill jag det icke, utan yrkar bifall till Utskottets förslag äfven i denna punkt.

Herr Linder: Endast några få ord beder jag att i den föreliggande frågan få yttra. Jag skulle icke begärt ordet, om icke här af ett par talare framstalts yrkande om bifall till 3:dje momentet af motionärens förslag. Till en början vill jag då gifva tillkänna, att jag lyser rätt mycken sympati för den princip, som i detta 3:dje moment finnes uttalad. Därföre skulle jag icke heller dragit i betänkande att biträda yrkandet om bifall till denna del af motionen, derest det varit mig möjligt att dertill lemna mitt godkännande i den form, motionären åt detsamma gifvit. Hos förslaget, sådant det nu föreligger, finner jag emellertid för min del åtskilliga bristfälligheter, och dem vill jag nu söka i korthet angifva. I slutet af detta 3:dje moment af motionen

heter det att valen skola ske med slutna sedlar; ett dylikt valsätt anser jag för min del vara alldeles olämpligt då det är fråga om val, som företages inom församlingen. Ty likasom det är hvarje kristens pligt och ära att öppet och frimodigt afgifva sin bekännelse samt gifva skäl till det hopp, som i honom är, så bör det äfven vara hans pligt — och jag kan väl tillägga rättighet — att vid de val, hvarom här är fråga, öppet afgifva sin röst. Detta är sålunda, enligt min tanke, en betydande bristfällighet i motionärens förslag.

Vidare heter det: »att vid prestval alla fullmyndige och välfrejdade, den ifrågavarande församlingen tillhöriga lutherska kyrkans medlemmar, *hvilka sjelfva bidraga till underhåll af presterskapet i församlingen* äro röstberättigade och hvardera ega lika rösträtt». Detta stadgande har redan af föregående talare klandrats, och detta med mycket fog. Dermed vill jag icke erkänna såsom berättigadt det påstående, att enligt det nu gällande röstsättet det icke blir personen, utan endast egendomen, som utöfvar rösträtt. Om vi vilja taga reda på det första ursprunget eller anledningen till det valsätt, som nu finnes stadgadt för prestval, så få vi gå tillbaka ända till våra gamla landskapslagar. Då var det nemligen allmogen, som egde att kalla församlingens prest, men i fråga om rätt att deltaga i valet gälde visserligen icke personlighetsprincipen, utan var det allenast hvarje hufvud, som för sin familj, sitt husfolk och sina underlydande egde och utöfvade rösträtt; han gälde nemligen som den naturliga representanten för det hus eller den komplex af hushåll hvaröfver han såsom husbonde rådde. Och i sjelfva verket är det samma princip, som ligger till grund för det valsätt, hvilket för närvarande är stadgadt. Rösträtten är olika, allt efter som den röstande är egare af en större eller mindre fastighet, men vill man finna grunden till detta stadgande, så är den ingen annan än den, att den som eger en större fastighet, han anses äfven representera ett större hushåll, ett större antal personer. Gerna vill jag medgifva, att detta valsätt numera hos oss icke vidare kan anses lämpligt; och för min del önskar jag att vid prestvalen den rena personlighetsprincipen må få göra sig gällande. Men då skall äfven den begränsning borttagas, som motionären velat bibehålla. Hvarför skall man sätta ett streck för valrätten vid gränsen af dem, som »sjelfve bidraga till underhåll af presterskapet i församlingen,» i den mening uttrycket »bidraga» här är taget. Hvarje »fullmyndig och välfrejdad» medlem af församlingen kan sägas på sitt sätt bidraga till presterskapets underhåll; han bidrager dertill så snart han utgör en medlem af en familj eller ett hushåll. Husmodern bidrager med *sitt* arbete, som är uppfyllandet af de husmoderliga pligterna, och tjenaren bidrager med *sitt* arbete, så till vida som han derigenom gör sitt till för sin husbondes ekonomiska förkofran. Vill motionären gifva en sådan tolkning åt sitt förslag, då skall jag med honom instämma. Ty jag vill, att rösträtt skall vid prestval tillkomma *hvarje* fullmyndig och välfrejdad församlingsmedlem utan sådant undantag, som har sin grund icke i *kyrkliga* utan i *ekonomiska* förhållanden. Om derföre Herr O. B. Olsson i sitt förslag hade genomfört personlighetsprincipen, sådan den utan alla *ekonomiska* konsiderationer bör — och, märkom detta väl, äfven kan — genomföras, då skulle äfven jag instämt i yrkandet

Om förändrade bestämmelser rörande prestval.
(Forts.)

om bifall till tredje momentet af motionen, något som jag, på de skäl jag tagit mig friheten i korthet anföra, nu ser mig förhindrad att göra.

Herr O. B. Olsson: Den siste ärade talaren påstod, att den ursprungliga ordningen vid prestval skulle varit den, att familjefäderna utöfvade rösträtt för hela sin familj och drog deraf den slutsats, att samma princip äfven kunde anses ligga till grund för det nu gällande valsättet. Häremot tillåter jag mig anmärka, att det väl dock måste anses vara en väsentlig skillnad emellan en familjemedlem och en stångjernshammare, eller andra slika ting, på grund hvaraf valrätt nu utöfvas. Dessutom är det icke heller alla familjefäder som ega rösträtt vid prestval; alla de obemedlade sakna sådan rätt. Det finnes mången fattig torpare, som har mycket stor familj, men icke får han derföre deltaga i prestval.

Samme talare framstälde äfven en anmärkning mot mitt förslag, att vid prestval rösterna böra afgifvas genom slutna sedlar. Men hvar och en som något känner till förhållandet på landet — och efter hvad jag hört lär förhållandet vara detsamma i många städer — så vet man att vid prestval mången gång stora oegentligheter och missbruk ega rum. Så händer det ofta, att en eller annan som är intresserad af valets utgång reser omkring och hemtar upp valsedlar af andra personer, ofta ända till 30 à 40, och alla dessa valsedlar aflemnar han sedan till förmån för sin kandidat. Icke kan man väl anse ett sådant val vara ett sant uttryck af församlingens önskan; det uttrycker allenast önskingarne hos några få för valet intresserade församlingsmedlemmar. Till förekommande af dylika missbruk anser jag det vara nödvändigt att valen ske med slutna sedlar.

Då nu ett par talare yrkat bifall till 3 mom. af min motion, vill jag med största nöje biträda dem i detta deras yrkande.

Herr Rundgren: För min del finner jag det icke lyckligt att vara radikal hvarken i fråga om kyrkliga eller politiska val, utan är det min tanke, att det ingalunda skulle befordra det mål, som åsyftas, om en sådan åsigt gjorde sig gällande, som den, hvilken blifvit af motionären uttalad.

Jag har endast velat hafva detta antecknad till protokollet. I öfrigt instämmer jag uti hvad Utskottet hemställt i denna punkt.

Herr Wieselgren: Endast ett par ord med anledning af Herr Linders anförande! Efter hvad jag sjelf känner och äfven af andra hört sägas, torde efter de nya löneregleringarne för presterskapet, inom allt flere pastorater hafva så ordnats, att hvarje församlingsmedlem erlägger bidrag till presterskapets aflöning. Och om så är förhållandet — hvilket den ärade talaren torde hafva bättre reda på än jag — kan jag icke se något hinder för honom att instämma i yrkandet, som nu jemväl motionären sjelf biträdt, om bifall till tredje momentet af förevarande motion.

Öfverläggningen var slutad. I öfverensstämmelse med de yrkanden, som derunder blifvit gjorda, gaf Herr Talmannen propositioner

dels på bifall till Utskottets hemställan och dels på antagande af deras mening, som yrkat bifall till det i 3:dje punkten af Herr O. B. Olssons motion framställda förslag; och fann Herr Talmannen svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den förra meningen. Votering begärdes samt företogs enligt en nu uppsatt, så lydande omröstningsproposition:

*Om förändrade
bestämmelser
rörande
prestval.
(Forts.)*

Den, som bifaller hvad Lag-Utskottet hemställt i 3:dje punkten af utlåtandet N:o 24,

röstas Ja;

Den, det ej vill,

röstas Nej;

Vinner Nej, har Kammaren bifallit Utskottets hemställan, så vidt den afser första och andra momenten af Herr Ola Bosson Olssons ifrågakarande motion, men, med afslag å Utskottets hemställan beträffande tredje momentet af samma motion, bifallit det förslag motiönären i sistnämnda moment framställt.

Omröstningen visade 53 ja mot 64 nej; i följd hvaraf Kammaren fattat beslut i enlighet med nej-propositionen.

§ 3.

Föredrogs och bifölls Lag-Utskottets utlåtande N:o 25, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående antagande af en för alla orter inom riket gemensam tidsberäkning.

§ 4.

Föredrogs och bifölls Andra Kammarens Andra Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 6 (i samlingen N:o 22), i anledning af återremiss å utlåtandet N:o 1 i fråga om förändrad lydelse af § 2 i Kongl. kungörelsen angående förändrade instruktioner för direktorier, läkare och sysslömmän vid länens lasarett och kurhus den 21 Oktober 1864.

§ 5.

Till bordläggning anmäldes Sammansatta Stats- och Lag-Utskottets utlåtande N:o 1, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen, angående förändrad reglering af skjutsväsendet.

I sammanhang härmed beslöt Kammaren, på framställning af Herr vice Talmannen *Wijk*, att såväl Sammansatta Stats- och Lag-Utskottets nu inkomna utlåtande N:o 1 som jemväl de å föredragningslistan för detta sammanträde uppförda ärenden, som blifvit blott en gång bordlagda, skulle å den lista, som för föredragningen i nästa sammanträde komme att upprättas, sättas framför de redan två gånger bordlagda ärendena.

§ 6.

Herr Talmannen tillkännagaf, att Herr *P. Staaff* skriftligen anmäلت, det han af illamående varit förhindrad att öfvervara Kammarrens sammanträden denna dag.

§ 7.

	Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:				
Herr	<i>Anders Persson</i>	under 14 dagar från och med den	4	April.	
»	<i>E. V. R. L. Königsfeldt</i>	» 6 » » »	6	»	»
»	<i>N. J. Boström</i>	» 13 » » »	8	»	»
»	<i>P. Nilsson i Kulhult</i>	» 14 » » »	10	»	»
»	<i>Gustaf Jonsson</i>	» 12 » » »	11	»	»
»	<i>A. P. Danielsson</i>	» 12 » » »	12	»	»
»	<i>C. J. Brodén</i>	» 9 » » »	18	»	»

§ 8.

Justerades protokollsutdrag; hvarefter Kammarrens ledamöter åtskildes kl. $\frac{1}{2}$ 11 e. m.

In fidem
Gustaf Westdahl.